Μανιφέστο

του

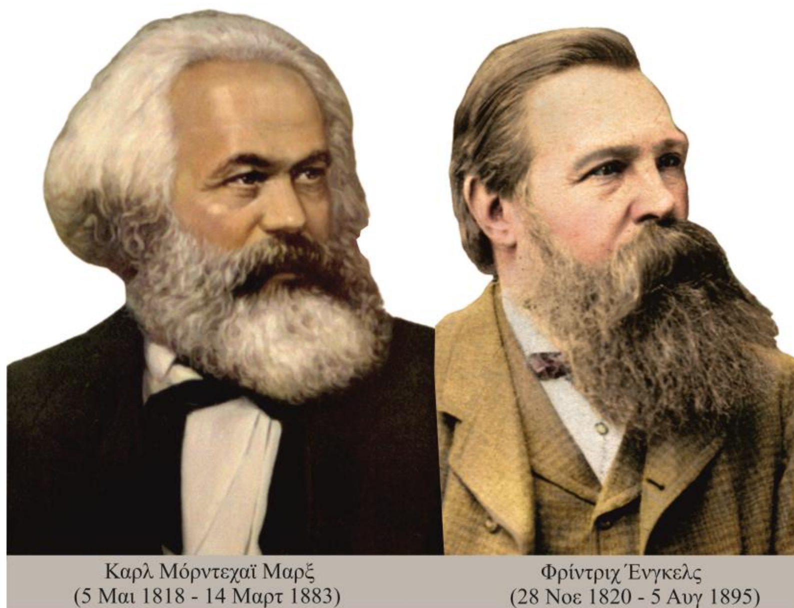
Κομμουνιστικού Κόμματος

Εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 1848

Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!

Λονδίνο

Τυπώθηκε στο Γραφείο Εταιρείας Εκπαίδευσης Εργαζομένων
από τον Γ. Ε. Μπούργκχαρτ
οδός Λίβερπουλ 46, Μπισοπσγκέϊτ

Καρλ Μόρντεχαϊ Μαρξ
(5 Μαι 1818 - 14 Μαρτ 1883)

Φρίντριχ Ένγκελς
(28 Νοε 1820 - 5 Αυγ 1895)

Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος

Γράφτηκε τον Δεκέμβριο του 1847/Ιανουάριο του 1848.

Τυπώθηκε και δημοσιεύτηκε σαν ενιαίο φυλλάδιο στο Λονδίνο τον Φεβρουάριο/Μάρτιο 1848.

Η παρούσα έκδοση βασίζεται στο κείμενο της τελευταίας γερμανικής έκδοσης του 1890 που επιμελήθηκε ο Φρίντριχ Ένγκελς.

Οι διαφορετικές αποδόσεις των γερμανικών εκδόσεων του 1848, 1872 και 1883 σημειώνονται στις υποσημειώσεις στο βαθμό που επηρεάζουν το περιεχόμενο. Όλοι οι πρόλογοι των συντακτών στο «Μανιφέστο» περιλαμβάνονται σαν παραρτήματα στο τέλος αυτού του τόμου.

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος στη γερμανική έκδοση του 1872

Η «Ένωση των Κομμουνιστών», μια διεθνής εργατική ένωση, που στις τότε συνθήκες μπορούσε φυσικά να είναι μονάχα μυστική, ανέθεσε στους υποφαινόμενους, στο συνέδριο που έγινε στο Λονδίνο τον Νοέμβριο του 1847, να συντάξουν ένα λεπτομερές θεωρητικό και πρακτικό πρόγραμμα του κόμματος, που να απευθύνεται στο κοινό. Έτσι προέκυψε το παρακάτω «Μανιφέστο» που το χειρόγραφο του ταξίδεψε στο Λονδίνο για να τυπωθεί, λίγες βδομάδες πριν από την επανάσταση του Φεβρουαρίου. Εκδόθηκε πρώτα στα γερμανικά και τυπώθηκε τουλάχιστον σε δώδεκα διαφορετικές εκδόσεις σ' αυτή τη γλώσσα, στη Γερμανία, την Αγγλία και την Αμερική. Στα αγγλικά, για πρώτη φορά κυκλοφόρησε το 1850 στο Λονδίνο, στον «Κόκκινο Δημοκράτη», μεταφρασμένο από τη δεσποινίδα Έλεν Μάκφαρλεϊν και το 1871 βγήκε στην Αμερική τουλάχιστον σε τρεις διαφορετικές μεταφράσεις. Στα γαλλικά βγήκε για πρώτη φορά στο Παρίσι, λίγο πριν από την εξέγερση τον Ιουνίου του 1848, και πρόσφατα δημοσιεύτηκε στο «Σοσιαλιστή της Νέας Υόρκης». Ετοιμάζεται τώρα μια άλλη μετάφραση. Στα πολωνικά βγήκε στο Λονδίνο λίγο μετά την πρώτη γερμανική έκδοση. Στα ρωσικά βγήκε στη Γενεύη στη δεκαετία του 1860-70. Και στα δανικά μεταφράστηκε επίσης αμέσως μετά την έκδοσή του.

Όσο κι αν έχουν αλλάξει οι συνθήκες τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, οι γενικές αρχές που αναπτύχθηκαν σε αυτό το «Μανιφέστο» παραμένουν, συνολικά, εντελώς σωστές και σήμερα. Μερικά σημεία θα μπορούσαν εδώ κι εκεί να διορθωθούν. Η πρακτική εφαρμογή αυτών των αρχών, διακηρύσσει το ίδιο το «Μανιφέστο», θα εξαρτηθεί οπουδήποτε και ανά πάσα στιγμή από τις ιστορικές συνθήκες, και γι' αυτό δεν δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα επαναστατικά μέτρα, που προτείνονται στο τέλος της Ενότητας II. Αυτό το μέρος σήμερα θα το παρουσιάζαμε διαφορετικό από πολλές απόψεις. Εν όψει της τεράστιας ανάπτυξης της μεγάλης βιομηχανίας τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια και της κομματικής οργάνωσης της εργατικής τάξης που προοδεύει μαζί της, ενόψει των πρακτικών εμπειριών, της πρώτης της επανάστασης του Φεβρουαρίου και πολύ περισσότερο ακόμα της Κομμούνας του Παρισιού, όπου για πρώτη φορά το προλεταριάτο κράτησε την πολιτική εξουσία για δύο μήνες, σήμερα αυτό το πρόγραμμα είναι εν μέρει ξεπερασμένο. Η Κομμούνα, ιδίως, απέδειξε ότι «η εργατική τάξη δεν μπορεί να πάρει στα χέρια της την έτοιμη κρατική μηχανή και να τη βάλει σε κίνηση για τους δικούς της σκοπούς» (Βλέπε τον «Ο εμφύλιος πόλεμο στη Γαλλία, έκκληση του Γενικού Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών», γερμανική έκδοση, σελ.19, όπου αναπτύσσεται πιο διεξοδικά). Ακόμα, είναι αυτονόητο ότι, για σήμερα, η κριτική της σοσιαλιστικής φιλολογίας παρουσιάζει κενά, γιατί σταματάει ως το 1847· επίσης ότι οι παρατηρήσεις για τη στάση των κομμουνιστών απέναντι στα διάφορα κόμματα της αντιπολίτευσης (Ενότητα IV) αν και εξακο-

λουθούν ακόμα και σήμερα να είναι ακριβείς στις γενικές γραμμές τους, σήμερα είναι ξεπερασμένες στην εκτέλεσή τους γιατί η πολιτική κατάσταση έχει αλλάξει τελείως και η ιστορική εξέλιξη έχει εξαλείψει τα περισσότερα από τα κόμματα που απαριθμούνται εκεί.

Παρ' όλα αυτά το «Μανιφέστο» είναι ένα ιστορικό ντοκουμέντο που δεν έχουμε πια το δικαίωμα να το αλλάξουμε. Μπορεί μια μεταγενέστερη έκδοση να βγει συνοδευμένη από μια εισαγωγή, που θα γεφυρώσει το χάσμα από το 1847 ως τα σήμερα· η παρούσα ανατύπωσή μας ήρθε τόσο αναπάντεχα, που δεν μας δίνει τον καιρό για μια τέτοια δουλειά.

Λονδίνο, 24 Ιουνίου 1872

Καρλ Μαρξ, Φρίντριχ Ένγκελς

Πρόλογος [στη ρωσική έκδοση του 1882]

Η πρώτη ρωσική έκδοση του Μανιφέστου του Κομμουνιστικού Κόμματος, που μεταφράστηκε από τον Μπακούνιν, κυκλοφόρησε στις αρχές της δεκαετίας του 1860-1870. Εκείνη την εποχή, η Δύση μπορούσε να το δει (τη ρωσική έκδοση του Μανιφέστου) μόνο σαν λογοτεχνική παράδοξο. Μια τέτοια άποψη θα ήταν αδύνατη σήμερα.

Το περιορισμένο έδαφος που εξακολουθούσε να καταλαμβάνει το προλεταριακό κίνημα εκείνη την εποχή (Δεκέμβριος 1847) φαίνεται πιο ξεκάθαρα στο τελευταίο κεφάλαιο του «Μανιφέστου»: «Η στάση των κομμουνιστών απέναντι στα διάφορα κόμματα της αντιπολίτευσης στις διάφορες χώρες». Αυτοί που λείπουν από εδώ – η Ρωσία και οι Ηνωμένες Πολιτείες. Ήταν η εποχή που η Ρωσία αποτελούσε την τελευταία μεγάλη εφεδρεία όλης της ευρωπαϊκής αντίδρασης· που οι Ηνωμένες Πολιτείες απορροφούσαν με τη μετανάστευση το προλεταριακό πλεόνασμα δύναμης της Ευρώπης. Οι δύο αυτές χώρες προμήθευαν την Ευρώπη με πρώτες ύλες και ήταν ταυτόχρονα αγορές κατανάλωσης για τα βιομηχανικά της προϊόντα. Εκείνη την εποχή και οι δύο χώρες ήταν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, πυλώνες της υπάρχουσας ευρωπαϊκής τάξης.

Πόσο διαφορετικά είναι τα πράγματα σήμερα! Ακριβώς η ευρωπαϊκή μετανάστευση είναι που έδωσε τη δυνατότητα στη Βόρεια Αμερική ν' αναπτύξει μια γιγάντια αγροτική παραγωγή, που ο συναγωνισμός της κλονίζει την ευρωπαϊκή γαιοκτησία – μεγάλη και μικρή – συθέμελα. Η ίδια επίσης μετανάστευση επέτρεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες να εκμεταλλευτούν τους τεράστιους βιομηχανικούς πόρους τους με τέτοια ενεργητικότητα και σε τέτοια κλίμακα, που σε σύντομο χρονικό διάστημα θα πρέπει να σπάσει το ως τώρα βιομηχανικό μονοπώλιο της Δυτικής Ευρώπης και ειδικά της Αγγλίας. Και τα δύο αυτά περιστατικά

επιδρούν με τη σειρά τους επαναστατικά πάνω στην ίδια την Αμερική. Η μικρή και η μεσαία γαιοκτησία των αγροτών, αυτό το θεμέλιο όλου του πολιτικού της καθεστώτος, υποκύπτουν σταδιακά στον ανταγωνισμό των γιγάντιων αγροκτημάτων· στις βιομηχανικές περιοχές για πρώτη φορά αναπτύσσεται ταυτόχρονα ένα μαζικό προλεταριάτο και μια μυθική συγκέντρωση των κεφαλαίων.

Ας περάσουμε τώρα στη Ρωσία! Κατά την επανάσταση του 1848-49, όχι μόνο οι Ευρωπαίοι μονάρχες, αλλά και οι ευρωπαίοι αστοί βρήκαν στη ρωσική παρέμβαση τη μόνη σωτηρία από το προλεταριάτο, που μόλις άρχιζε να ξυπνάει. Ο Τσάρος ανακηρύχθηκε επικεφαλής της ευρωπαϊκής αντίδρασης. Σήμερα ο Τσάρος είναι αιχμάλωτος της επανάστασης στην Γκατσίνα* και η Ρωσία αποτελεί την προφυλακή της επαναστατικής δράσης στην Ευρώπη.

Σκοπός του «Κομμουνιστικού Μανιφέστου» ήταν να διακηρύξει την αναπόφευκτη επικείμενη διάλυση της σύγχρονης αστικής ιδιοκτησίας. Στη Ρωσία όμως, διαπιστώνουμε, σε αντίθεση με την ταχέως αναπτυσσόμενη καπιταλιστική απάτη και την αστική γαιοκτησία που μόλις αρχίζει να αναπτύσσεται, ότι η μισή και πάνω γη είναι κοινή ιδιοκτησία των αγροτών. Μπαίνει, λοιπόν, το ερώτημα: μπορεί άραγε η ρωσική Όμπστσινα (αγροτικές κοινότητες χωριών), μια μορφή παμπάλαιας κοινοκτημοσύνης της γης, που είναι σε μεγάλο βαθμό υπονομευμένη, να περάσει κατευθείαν στην ανώτερη, στην κομμουνιστική μορφή της κοινής γαιοκτησίας; Ή αντίθετα θα πρέπει πρώτα να περάσει από την ίδια πορεία διάλυσης που χαρακτηρίζει την ιστορική εξέλιξη της Δύσης;

Η μόνη απάντηση που μπορεί να δοθεί σήμερα είναι η εξής: Αν η ρωσική επανάσταση αποτελέσει το σύνθημα για μια προλεταριακή επανάσταση στη Δύση, έτσι που οι δυο μαζί να συμπληρώνουν η μια την άλλη, τότε η τωρινή ρωσική κοινή ιδιοκτησία της γης μπορεί να χρησιμεύσει σαν αφετηρία για μια κομμουνιστική εξέλιξη.

Λονδίνο, 21 Ιανουαρίου 1882

Καρλ Μαρξ, Φρίντριχ Ένγκελς

Πρόλογος [στη γερμανική έκδοση του 1883]

Δυστυχώς είμαι αναγκασμένος να υπογράψω μόνος μου τον πρόλογο

* Μετά τη δολοφονία του τσάρου Αλεξάνδρου Β' από μέλη της μυστικής οργάνωσης «Ναρόντναγια Βόλια» («Λαϊκή Θέληση») στις 13.3.1881, ο διάδοχος του Αλέξανδρος Γ' κρύφτηκε στο παλάτι της Γκατσίνα (κοντά στην Πετρούπολη), με ισχυρή αστυνομική και στρατιωτική φρουρά, γιατί φοβόταν νέες τρομοκρατικές πράξεις της οργάνωσης.

αυτής της έκδοσης. Ο Μαρξ, ο άνθρωπος στον οποίο η εργατική τάξη της Ευρώπης και της Αμερικής οφείλει πιο πολλά παρά σε οποιονδήποτε άλλον – ο Μαρξ αναπαύεται στο νεκροταφείο του Χάιγκεϊτ και πάνω στον τάφο του φυτρώνει κιόλας το πρώτο χορτάρι. Τώρα, ύστερα απ' το θάνατο του, δεν μπορεί πια να γίνεται λόγος για αλλαγή ή συμπλήρωση του «Μανιφέστου». Ένας λόγος παραπάνω που με κάνει να θεωρώ ότι είναι αναγκαίο να αναφέρω ρητά για άλλη μια φορά τα παρακάτω.

Η βασική ιδέα σε όλο το «Μανιφέστο»: ότι η οικονομική παραγωγή και η κοινωνική διάρθρωση που αναγκαστικά προέρχεται απ' αυτήν σε κάθε ιστορική εποχή, αποτελούν τη βάση για την πολιτική και πνευματική ιστορία αυτής της εποχής· ότι σύμφωνα μ' αυτά (από τον καιρό της διάλυσης της παμπάλαιας κοινής ιδιοκτησίας της γης) όλη η ιστορία ήταν μια ιστορία ταξικών αγώνων, αγώνων μεταξύ εκμεταλλευόμενων και εκμεταλλευτών, κυριαρχούμενων και κυρίαρχων τάξεων στις διάφορες βαθμίδες της κοινωνικής εξέλιξης· ότι όμως αυτός ο αγώνας έχει φτάσει τώρα σε μια βαθμίδα όπου η εκμεταλλευόμενη και καταπιεσμένη τάξη (το προλεταριάτο) δεν μπορεί πια ν' απελευθερωθεί από την τάξη που την εκμεταλλεύεται και την καταπιέζει (την αστική τάξη), χωρίς να απελευθερώσει ταυτόχρονα και για πάντα την κοινωνία σαν σύνολο από την εκμετάλλευση, την καταπίεση και τους ταξικούς αγώνες – αυτή η βασική ιδέα ανήκει αποκλειστικά και μόνο στον Μαρξ.

Αυτό το έχω πει πολλές φορές στο παρελθόν· τώρα όμως είναι ακριβώς η στιγμή που χρειάζεται να προταχθεί στο ίδιο το «Μανιφέστο».

Λονδίνο, 28 Ιουνίου 1883

Φρίντριχ Ένγκελς

Πρόλογος [στην αγγλική έκδοση του 1888]

Το «Μανιφέστο» δημοσιεύτηκε σαν πλατφόρμα για την Ένωση των Κομμουνιστών, μιας αρχικά αποκλειστικά γερμανικής, αργότερα διεθνούς εργατικής ένωσης, η οποία, δεδομένων των πολιτικών συνθηκών στην ευρωπαϊκή ήπειρο πριν από το 1848, ήταν αναπόφευκτα μια μυστική οργάνωση. Στο συνέδριο της ένωσης που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο τον Νοέμβριο του 1847, ο Μαρξ και ο Ένγκελς επιφορτίστηκαν με την προετοιμασία της δημοσίευσης ενός λεπτομερούς θεωρητικού και πρακτικού προγράμματος του κόμματος. Γραμμένο στα γερμανικά, το χειρόγραφο στάλθηκε στο Λονδίνο για εκτύπωση τον Ιανουάριο του 1848, λίγες εβδομάδες πριν από τη Γαλλική Επανάσταση της 24ης Φεβρουαρίου. Μια γαλλική μετάφραση δημοσιεύτηκε στο Παρίσι λίγο πριν την εξέγερση του Ιουνίου 1848. Η πρώτη αγγλική

μετάφραση, που έγινε από τη δεσποινίδα Έλεν Μάκφαρλεϊν, δημοσιεύτηκε στον «Κόκκινο Δημοκράτη», του Τζορτζ Τζούλιαν Χάρνεϊ στο Λονδίνο το 1850. Εκδόθηκε επίσης μια δανική και μια πολωνική έκδοση.

Η ήττα της παρισινής εξέγερσης τον Ιούνιο του 1848 – της πρώτης αυτής μεγάλης μάχης ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη – έσπρωξε προσωρινά και πάλι στο περιθώριο τις κοινωνικές και πολιτικές επιδιώξεις της εργατικής τάξης της Ευρώπης. Από τότε, η πάλη για την κυριαρχία διεξαγόταν και πάλι, όπως και στην εποχή πριν από την επανάσταση του Φεβρουαρίου, μονάχα μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων των ιδιοκτητριών τάξεων· η εργατική τάξη περιορίστηκε σε μια πάλη για πολιτικές μικροπαραχωρήσεις και στη θέση της άκρας αριστερής πτέρυγας των μικροαστών ριζοσπαστών. Όπου τα ανεξάρτητα προλεταριακά κινήματα συνέχισαν να δίνουν σημάδια ζωής, συντρίφτηκαν ανελέητα. Έτσι, η πρωσική Αστυνομία κατεδίωξε την κεντρική επιτροπή της Κομμουνιστικής Ένωσης, η οποία είχε τότε την έδρα της στην Κολωνία. Τα μέλη της συνελήφθησαν και ύστερα από 18μηνη φυλάκιση δικάστηκαν τον Οκτώβριο του 1852. Η περιβόητη αυτή «δίκη των κομμουνιστών» της Κολωνίας διήρκεσε από τις 4 Οκτωβρίου μέχρι τις 12 Νοεμβρίου· επτά από τους συλληφθέντες καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης από τρία έως έξι χρόνια. Αμέσως μετά την καταδικαστική απόφαση, η ένωση διαλύθηκε τυπικά από τα εναπομείναντα μέλη της. Όσον αφορά το «Μανιφέστο», φαινόταν από τότε και μετά να είναι καταδικασμένο να περιέλθει στη λήθη.

Όταν η ευρωπαϊκή εργατική τάξη ανέκτησε επαρκή δύναμη για μια καινούργια επίθεση ενάντια στις άρχουσες τάξεις, ξεπήδησε η Διεθνής Ένωση Εργατών. Αλλά η οργάνωση αυτή, η οποία ιδρύθηκε με διακηρυγμένο σκοπό να συνενώσει σε ένα σώμα ολόκληρο το μαχητικό προλεταριάτο της Ευρώπης και της Αμερικής, δεν μπορούσε αμέσως να διακηρύξει τις αρχές που περιέχονταν στο «Μανιφέστο». Η Διεθνής έπρεπε να έχει ένα πρόγραμμα αρκετά πλατύ, το οποίο να είναι αποδεκτό από τα αγγλικά συνδικάτα, από τους Γάλλους, Βέλγους, Ιταλούς και Ισπανούς υποστηρικτές του Προυντόν και τους Λασαλικούς στη Γερμανία (σ.τ.ε.: εννοεί τους υποστηρικτές των ιδεών του Γερμανού σοσιαλιστή Φερδινάρδου Λασάλ). Ο Μαρξ, ο οποίος συνέταξε αυτό το πρόγραμμα, προς ικανοποίηση όλων των κομμάτων, είχε απόλυτη εμπιστοσύνη στην ανάπτυξη της συνείδησης της εργατικής τάξης, μια ανάπτυξη που ήταν σίγουρο ότι θα προκύψει από την ενωτική δράση και την αμοιβαία συζήτηση. Τα ίδια τα γεγονότα και οι αντιξοότητες στον αγώνα ενάντια στο κεφάλαιο και οι ήττες περισσότερο από τις νίκες δεν μπορούσαν να μη βάλουν στη συνείδηση των αγωνιστών το πόσο ανεπαρκή ήταν τα αγαπημένα τους γιατροσόφια και να τους ανοίξουν το δρόμο για μια πληρέστερη κατανόηση σχετικά με τις πραγματικές προϋποθέσεις για τη χειραφέτηση της εργατικής τάξης. Και ο Μαρξ είχε

δίκιο. Όταν το 1874 διαλυόταν η Διεθνής, άφηνε τους εργάτες σε μια εντελώς διαφορετική κατάσταση απ’ ό,τι τους είχε βρει το 1864, τη χρονιά της ίδρυσής της. Ο προυντονισμός στη Γαλλία, ο λασαλισμός στη Γερμανία χαροπάλευαν και ακόμα και τα συντηρητικά αγγλικά συνδικάτα, αν και στην πλειονότητά τους είχαν ήδη από καιρό κόψει τη σύνδεση τους με τη Διεθνή, πλησίαζαν σιγά-σιγά στο σημείο που επέτρεψε παλιότερα στον πρόεδρο του συνεδρίου τους [Ουίλλιαμ Μπέβεν], στο Σουόνσι, να δηλώσει εξ ονόματός τους: «Ο ηπειρωτικός σοσιαλισμός έπαψε να μας τρομάζει». Πραγματικά: οι αρχές του «Μανιφέστου» είχαν κάνει αρκετή πρόοδο μεταξύ των εργατών όλων των χωρών.

Έτσι και το ίδιο το «Μανιφέστο» εμφανίστηκε και πάλι στο προσκήνιο. Από το 1850 το γερμανικό κείμενο επανειλημμένα τυπώθηκε ξανά στην Ελβετία, την Αγγλία και την Αμερική. Το 1872 μεταφράστηκε στα αγγλικά και μάλιστα στη Νέα Υόρκη, όπου η μετάφραση δημοσιεύτηκε στη «Woorhull and Claflin’s Weekly». Με βάση την αγγλική αυτή εκδοχή, ετοιμάστηκε επίσης μια γαλλική μετάφραση στη «Le Socialiste» της Νέας Υόρκης. Από τότε κυκλοφόρησαν στην Αμερική τουλάχιστον δύο ακόμα αγγλικές μεταφράσεις, λιγότερο ή περισσότερο ακρωτηριασμένες, η μία από τις οποίες ανατυπώθηκε στην Αγγλία. Η πρώτη ρωσική μετάφραση έγινε από τον Μπακούνιν και εκδόθηκε περίπου το 1863, στο τυπογραφείο του περιοδικού «Κολοκόλ», του Χέρτσεν, στη Γενεύη, και μια δεύτερη, επίσης στη Γενεύη, από την ηρωική Βέρα Ζασούλιτς, το 1882. Μια καινούργια δανέζικη έκδοση βρίσκεται στη «Σοσιαλδημοκρατική Βιβλιοθήκη», Κοπεγχάγη 1885. Μια καινούργια γαλλική μετάφραση στη «Le Socialiste», Παρίσι 1886. Σύμφωνα με την τελευταία αυτή, προετοιμάστηκε μια ισπανική μετάφραση και δημοσιεύθηκε το 1886 στη Μαδρίτη. Ο αριθμός των γερμανικών ανατυπώσεων δεν μπορεί να δοθεί ακριβώς, συνολικά ήταν τουλάχιστον 12. Μια μετάφραση στα αρμένικα, η οποία επρόκειτο να βγει πριν από λίγους μήνες στην Κωνσταντινούπολη, δεν είδε το φως της δημοσιότητας, επειδή, όπως με πληροφόρησαν, ο εκδότης δεν είχε το θάρρος να εκδώσει ένα βιβλίο με το όνομα του Μαρξ, ενώ ο μεταφραστής αρνήθηκε να το παρουσιάσει ως δικό του έργο. Για περισσότερες μεταφράσεις σε άλλες γλώσσες έχω μεν ακούσει, αλλά δεν τις έχω δει. Έτσι, η ιστορία του «Μανιφέστου» αντανακλά σε μεγάλο βαθμό την ιστορία του σύγχρονου εργατικού κινήματος. Προς το παρόν είναι αναμφισβήτητα το πιο διαδεδομένο διεθνώς προϊόν της σοσιαλιστικής φιλολογίας, μια κοινή πλατφόρμα που αναγνωρίζεται από εκατομμύρια εργάτες, από τη Σιβηρία μέχρι την Καλιφόρνια.

Κι όμως, όταν γράφτηκε, δεν θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε «Σοσιαλιστικό Μανιφέστο». Με το όνομα «σοσιαλιστές» το 1847 εννοούσαν από τη μια πλευρά τους οπαδούς των διαφόρων ουτοπικών

συστημάτων: τους οουενιστές (σ.τ.ε.: οι υποστηρικτές των ιδεών του Ρόμπερτ Όουεν) στην Αγγλία και τους φουριεριστές (σ.τ.ε.: οι υποστηρικτές των ιδεών του Σαρλ Φουριέ) στη Γαλλία, που και οι δύο είχαν συρρικνωθεί στο μέγεθος απλών σεχτών και σταδιακά εξαφανίζονταν. Από την άλλη πλευρά, τους κάθε λογής κοινωνικούς κομπογιαννίτες, οι οποίοι, με κάθε λογής μπαλώματα, χωρίς κανέναν κίνδυνο για το κεφάλαιο και το κέρδος, υπόσχονταν να αντιμετωπίσουν όλων των ειδών τα κοινωνικά δεινά – και στις δύο περιπτώσεις επρόκειτο για ανθρώπους που βρίσκονταν έξω από το εργατικό κίνημα και που ζητούσαν πιο πολύ στήριγμα στις «μορφωμένες» τάξεις. Η μερίδα εκείνη της εργατικής τάξης, η οποία είχε πειστεί για την ανεπάρκεια των απλών πολιτικών αλλαγών και απαιτούσε την ανάγκη για έναν ολοκληρωτικό μετασχηματισμό της κοινωνίας αυτοαποκαλούνταν κομμουνιστική εκείνη την εποχή. Ήταν ένας ακόμα ακατέργαστος, καθαρά ενστικτώδους είδους, κομμουνισμός· αλλά ήταν αρκετά δυνατός για να δημιουργήσει δύο συστήματα ουτοπικού κομμουνισμού, των υποστηρικτών της «Ικαρίας» του Καμπέ στη Γαλλία και του Βάιτλινγκ στη Γερμανία. Ο σοσιαλισμός λοιπόν, το 1847, ήταν ένα μικροαστικό κίνημα, ενώ ο κομμουνισμός ένα κίνημα της εργατικής τάξης. Ο σοσιαλισμός, τουλάχιστον στην ηπειρωτική Ευρώπη, υπήρξε τουλάχιστον «αξιοσέβαστος», ο κομμουνισμός όμως ήταν ακριβώς το αντίθετο. Και από τη στιγμή που εξαρχής πιστεύαμε ότι «η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να είναι έργο της ίδιας της εργατικής τάξης», δεν υπήρχε αμφιβολία για το ποιο από τα δύο ονόματα έπρεπε να διαλέξουμε. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, δεν μας ήρθε από τότε ποτέ στο νου μας να το απαρνηθούμε.

Αν και το «Μανιφέστο» ήταν κοινή εργασία και των δυο μας, είμαι ωστόσο υποχρεωμένος να δηλώσω ότι η βασική ιδέα, εκείνη που αποτελεί τον πυρήνα του, ανήκει στον Μαρξ. Αυτή η ιδέα συνίσταται στο γεγονός ότι σε κάθε ιστορική εποχή, το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο παραγωγής και ανταλλαγής και η κοινωνική οργάνωση που απορρέει από αυτό διαμορφώνουν τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται και από την οποία μπορεί να εξηγηθεί η πολιτική και πνευματική ιστορία αυτής της εποχής· ότι κατά συνέπεια αυτού, όλη η ιστορία της ανθρωπότητας (από την κατάργηση του πρωτόγονου καθεστώτος των γενών με την κοινοκτημοσύνη της γης) υπήρξε μια ιστορία ταξικών αγώνων, αγώνων ανάμεσα σε εκμεταλλευτές και εκμεταλλευόμενους, σε κυρίαρχες και καταπιεζόμενες τάξεις· ότι η ιστορία αυτών των ταξικών αγώνων διαμορφώνει μια πορεία εξέλιξης που σήμερα έχει φτάσει σε μια τέτοια βαθμίδα κατά την οποία η εκμεταλλευόμενη και καταπιεζόμενη τάξη – το προλεταριάτο – δεν μπορεί να πετύχει τη χειραφέτησή της από το ζυγό της εκμεταλλεύτριας και κυρίαρχης τάξης – της αστικής τάξης – χωρίς ταυτόχρονα να απελευθερώσει, μια για πάντα και στο σύνολό της, την κοινωνία από

κάθε εκμετάλλευση και καταπίεση, από κάθε λογής ταξικές διαφορές και ταξικούς αγώνες.

Σε αυτήν τη θέση, η οποία κατά τη γνώμη μου είναι προορισμένη να φέρει στην ιστορική επιστήμη την ίδια πρόοδο που έφερε η θεωρία του Δαρβίνου στις φυσικές επιστήμες, είχαμε και οι δύο πλησιάσει σιγά-σιγά, πολλά χρόνια κιόλας πριν από το 1845. Το βιβλίο μου για την «Κατάσταση των εργαζόμενων τάξεων στην Αγγλία» δείχνει πόσο είχα κινηθεί ανεξάρτητα προς την κατεύθυνση αυτή. Αλλά όταν ξαναβρήκα τον Μαρξ στις Βρυξέλλες, την άνοιξη του 1845, τη θέση αυτή την είχε πια επεξεργαστεί ολοκληρωτικά και μου την εξέθεσε σχεδόν με τόσο καθαρά λόγια, με όσα τη συνόψισα πιο πάνω εγώ.

Από τον κοινό μας πρόλογο στη γερμανική έκδοση του 1872 παραθέτω το παρακάτω απόσπασμα:

«Όσο κι αν έχουν αλλάξει οι συνθήκες τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια, οι γενικές αρχές που αναπτύχθηκαν σε αυτό το "Μανιφέστο" παραμένουν, συνολικά, εντελώς σωστές και σήμερα. Μερικά σημεία θα μπορούσαν εδώ κι εκεί να διορθωθούν. Η πρακτική εφαρμογή αυτών των αρχών, διακηρύσσει το ίδιο το "Μανιφέστο", θα εξαρτηθεί οπουδήποτε και ανά πάσα στιγμή από τις ιστορικές συνθήκες, και γι' αυτό δεν δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα επαναστατικά μέτρα, που προτείνονται στο τέλος της Ενότητας ΙΙ. Αυτό το μέρος σήμερα θα το παρουσιάζαμε διαφορετικό από πολλές απόψεις. Εν όψει της τεράστιας ανάπτυξης της μεγάλης βιομηχανίας τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια και της κομματικής οργάνωσης της εργατικής τάξης που προοδεύει μαζί της, ενόψει των πρακτικών εμπειριών, της πρώτης της επανάστασης του Φεβρουαρίου και πολύ περισσότερο ακόμα της Κομμούνας του Παρισιού, όπου για πρώτη φορά το προλεταριάτο κράτησε την πολιτική εξουσία για δύο μήνες, σήμερα αυτό το πρόγραμμα είναι εν μέρει ξεπερασμένο. Η Κομμούνα, ιδίως, απέδειξε ότι "η εργατική τάξη δεν μπορεί να πάρει στα χέρια της την έτοιμη κρατική μηχανή και να τη βάλει σε κίνηση για τους δικούς της σκοπούς" (Βλέπε τον "Ο εμφύλιος πόλεμο στη Γαλλία, έκκληση του Γενικού Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών", γερμανική έκδοση, σελ.19, όπου αναπτύσσεται πιο διεξοδικά). Ακόμα, είναι αυτονόητο ότι, για σήμερα, η κριτική της σοσιαλιστικής φιλολογίας παρουσιάζει κενά, γιατί σταματάει ως το 1847· επίσης ότι οι παρατηρήσεις για τη στάση των κομμουνιστών απέναντι στα διάφορα κόμματα της αντιπολίτευσης (Ενότητα IV) αν και εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να είναι ακριβείς στις γενικές γραμμές τους, σήμερα είναι ξεπερασμένες στην εκτέλεσή τους γιατί η πολιτική κατάσταση έχει αλλάξει τελείως και η ιστορική εξέλιξη έχει εξαλείψει τα περισσότερα από τα κόμματα που απαριθμούνται εκεί. Παρ' όλα αυτά το "Μανιφέστο" είναι ένα ιστορικό ντοκουμέντο που δεν έχουμε πια το δικαίωμα να το αλλάξουμε.»

Η παρούσα μετάφραση έγινε από τον κύριο Σάμιουελ Μουρ, το μεταφ-

ραστή του μεγαλύτερου μέρους του «Κεφαλαίου». Την κοιτάξαμε ξανά από κοινού και προσέθεσα μερικές σημειώσεις για την αποσαφήνιση των ιστορικών αναφορών.

Λονδίνο, 30 Ιανουαρίου 1888

Φρίντριχ Ένγκελς

Πρόλογος [στη γερμανική έκδοση του 1890]

Από τότε που γράφτηκαν τα παραπάνω, έγινε απαραίτητη μια νέα γερμανική έκδοση του «Μανιφέστου», και όλα τα πράγματα που έχουν συμβεί με το «Μανιφέστο» πρέπει να αναφερθούν εδώ.

Μια δεύτερη ρωσική μετάφραση – από τη Βέρα Ζασούλιτς – δημοσιεύθηκε στη Γενεύη το 1882˙ ο πρόλογός του γράφτηκε από τον Μαρξ και εμένα. Δυστυχώς έχασα το πρωτότυπο γερμανικό χειρόγραφο, οπότε πρέπει να το μεταφράσω από τα ρωσικά, κάτι που δεν προσθέτει τίποτα στο έργο. Λέει:

«Το περιορισμένο έδαφος που εξακολουθούσε να καταλαμβάνει το προλεταριακό κίνημα εκείνη την εποχή (Δεκέμβριος 1847) φαίνεται πιο ξεκάθαρα στο τελευταίο κεφάλαιο του "Μανιφέστου": "Η στάση των κομμουνιστών απέναντι στα διάφορα κόμματα της αντιπολίτευσης στις διάφορες χώρες". Αυτοί που λείπουν από εδώ – η Ρωσία και οι Ηνωμένες Πολιτείες. Ήταν η εποχή που η Ρωσία αποτελούσε την τελευταία μεγάλη εφεδρεία όλης της ευρωπαϊκής αντίδρασης˙ που οι Ηνωμένες Πολιτείες απορροφούσαν με τη μετανάστευση το προλεταριακό πλεόνασμα δύναμης της Ευρώπης. Οι δύο αυτές χώρες προμήθευαν την Ευρώπη με πρώτες ύλες και ήταν ταυτόχρονα αγορές κατανάλωσης για τα βιομηχανικά της προϊόντα. Εκείνη την εποχή και οι δύο χώρες ήταν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, πυλώνες της υπάρχουσας ευρωπαϊκής τάξης.»

«Πόσο διαφορετικά είναι τα πράγματα σήμερα! Ακριβώς η ευρωπαϊκή μετανάστευση είναι που έδωσε τη δυνατότητα στη Βόρεια Αμερική ν' αναπτύξει μια γιγάντια αγροτική παραγωγή, που ο συναγωνισμός της κλονίζει την ευρωπαϊκή γαιοκτησία – μεγάλη και μικρή – συθέμελα. Η ίδια επίσης μετανάστευση επέτρεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες να εκμεταλλευτούν τους τεράστιους βιομηχανικούς πόρους τους με τέτοια ενεργητικότητα και σε τέτοια κλίμακα, που σε σύντομο χρονικό διάστημα θα πρέπει να σπάσει το ως τώρα βιομηχανικό μονοπώλιο της Δυτικής Ευρώπης και ειδικά της Αγγλίας. Και τα δύο αυτά περιστατικά επιδρούν με τη σειρά τους επαναστατικά πάνω στην ίδια την Αμερική. Η μικρή και η μεσαία γαιοκτησία των αγροτών, αυτό το θεμέλιο όλου του πολιτικού της

καθεστώτος, υποκύπτουν σταδιακά στον ανταγωνισμό των γιγάντιων αγροκτημάτων· στις βιομηχανικές περιοχές για πρώτη φορά αναπτύσσεται ταυτόχρονα ένα μαζικό προλεταριάτο και μια μυθική συγκέντρωση των κεφαλαίων.»

«Ας περάσουμε τώρα στη Ρωσία! Κατά την επανάσταση του 1848-49, όχι μόνο οι Ευρωπαίοι μονάρχες, αλλά και οι ευρωπαίοι αστοί βρήκαν στη ρωσική παρέμβαση τη μόνη σωτηρία από το προλεταριάτο, που μόλις άρχιζε να ξυπνάει. Ο Τσάρος ανακηρύχθηκε επικεφαλής της ευρωπαϊκής αντίδρασης. Σήμερα ο Τσάρος είναι αιχμάλωτος της επανάστασης στην Γκατσίνα και η Ρωσία αποτελεί την προφυλακή της επαναστατικής δράσης στην Ευρώπη.»

«Σκοπός του «Κομμουνιστικού Μανιφέστου» ήταν να διακηρύξει την αναπόφευκτη επικείμενη διάλυση της σύγχρονης αστικής ιδιοκτησίας. Στη Ρωσία όμως, διαπιστώνουμε, σε αντίθεση με την ταχέως αναπτυσσόμενη καπιταλιστική απάτη και την αστική γαιοκτησία που μόλις αρχίζει να αναπτύσσεται, ότι η μισή και πάνω γη είναι κοινή ιδιοκτησία των αγροτών. Μπαίνει, λοιπόν, το ερώτημα: μπορεί άραγε η ρωσική Όμπστσινα (αγροτικές κοινότητες χωριών), μια μορφή παμπάλαιας κοινοκτημοσύνης της γης, που είναι σε μεγάλο βαθμό υπονομευμένη, να περάσει κατευθείαν στην ανώτερη, στην κομμουνιστική μορφή της κοινής γαιοκτησίας; Ή αντίθετα θα πρέπει πρώτα να περάσει από την ίδια πορεία διάλυσης που χαρακτηρίζει την ιστορική εξέλιξη της Δύσης;»

«Η μόνη απάντηση που μπορεί να δοθεί σήμερα είναι η εξής: Αν η ρωσική επανάσταση αποτελέσει το σύνθημα για μια προλεταριακή επανάσταση στη Δύση, έτσι που οι δυο μαζί να συμπληρώνουν η μια την άλλη, τότε η τωρινή ρωσική κοινή ιδιοκτησία της γης μπορεί να χρησιμεύσει σαν αφετηρία για μια κομμουνιστική εξέλιξη.»

Λονδίνο, 21 Ιανουαρίου 1882

Καρλ Μαρξ, Φρίντριχ Ένγκελς

Την ίδια εποχή δημοσιεύθηκε στη Γενεύη μια νέα πολωνική μετάφραση: «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» (Manifest kommunistyczny).

Μια καινούργια δανέζικη έκδοση βρίσκεται επίσης στη «Σοσιαλδημοκρατική Βιβλιοθήκη», Κοπεγχάγη 1885. Δυστυχώς δεν είναι ολοκληρωμένη· ορισμένα βασικά αποσπάσματα που φαίνεται ότι προκάλεσαν δυσκολίες στον μεταφραστή έχουν παραλειφθεί, και πού και πού παρατηρούνται ίχνη επιπολαιότητας, που είναι ακόμη πιο δυσάρεστο να βλέπει κανείς, καθώς από τη δουλειά μπορεί κανείς να καταλάβει ότι ο μεταφραστής θα μπορούσε να είχε κάνει εξαιρετική δουλειά αν ήταν λίγο πιο προσεκτικός.

Το 1886 μια καινούργια γαλλική μετάφραση δημοσιεύθηκε στη «Le Socialiste» στο Παρίσι· είναι η καλύτερη που έχει κυκλοφορήσει μέχρι στιγμής.

Μετά από αυτήν, δημοσιεύτηκε μια ισπανική μετάφραση την ίδια χρονιά, πρώτα στον «Σοσιαλιστή» της Μαδρίτης και ύστερα σαν φυλλάδιο με τον τίτλο «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», από τους Καρλ Μαρξ και Φρίντριχ Ένγκελς (Madrid, Administration of El Socialista, Hernán Cortés, 8).

Σαν αξιοπερίεργο, πρέπει επίσης να αναφέρω ότι το 1887 προσφέρθηκε το χειρόγραφο μιας αρμενικής μετάφρασης σε έναν Κωνσταντινουπολίτη εκδότη. Ο καλός άνθρωπος όμως, δεν είχε το θάρρος να τυπώσει κάτι με το όνομα του Μαρξ και πρότεινε στον μεταφραστή να θεωρήσει τον εαυτό του σαν συγγραφέα, κάτι που αρνήθηκε.

Αφού η μία και μετά η άλλη από τις λίγο-πολύ λανθασμένες αμερικανικές μεταφράσεις είχαν επανειλημμένα ανατυπωθεί στην Αγγλία, εμφανίστηκε τελικά μια αυθεντική μετάφραση το 1888. Αναθεωρήθηκε από τον φίλο μου Σάμιουελ Μουρ και την ξανακοιτάξαμε και οι δύο πριν τυπωθεί. Ο τίτλος είναι «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», του Καρλ Μαρξ και του Φρέντερικ Ένγκελς. Εξουσιοδοτημένη αγγλική μετάφραση, επιμέλεια και σχολιασμός από τον Φρέντερικ Ένγκελς, 1888 Λονδίνο, Ουίλλιαμ Ρίβς, οδός Φλιτ 185. Έχω συμπεριλάβει μερικές από τις σημειώσεις αυτής της έκδοσης στην παρούσα.

Το «Μανιφέστο» είχε το δικό του βιογραφικό. Ενώ όταν βγήκε χαιρετίστηκε μ' ενθουσιασμό από την τότε ακόμα ολιγάριθμη προφυλακή του επιστημονικού σοσιαλισμού (όπως το αποδείχνουν οι μεταφράσεις που αναφέρονται στον πρώτο πρόλογο), σπρώχτηκε σε λίγο στο περιθώριο από την αντίδραση που επακολούθησε με την ήττα των εργατών του Παρισιού τον Ιούνιο του 1848 και τελικά κηρύχτηκε σε διωγμό «εν ονόματι του νόμου» με την καταδίκη των κομμουνιστών της Κολωνίας το Νοέμβριο του 1852. Μαζί με την εξαφάνιση από τη δημόσια σκηνή του εργατικού κινήματος, που χρονολογείται από την εποχή της επανάστασης του Φεβρουαρίου, πέρασε στο περιθώριο και το «Μανιφέστο».

Όταν η ευρωπαϊκή εργατική τάξη είχε ανακτήσει επαρκή δύναμη για μια νέα επίθεση ενάντια στην εξουσία των κυρίαρχων τάξεων, δημιουργήθηκε η Διεθνής Ένωση των Εργατών. Σκοπός της ήταν να συγχωνεύσει σε μια μεγάλη στρατιά ολόκληρη τη μαχητική εργατιά της Ευρώπης και της Αμερικής. Γι' αυτό δεν μπορούσε να ξεκινήσει από τις αρχές που ορίζονταν στο «Μανιφέστο». Έπρεπε να έχει ένα πρόγραμμα που να μην κλείνει τις πόρτες στα αγγλικά συνδικάτα, στους γάλλους, βέλγους, ιταλούς και ισπανούς προυντονιστές και στους γερμανούς λασαλιστές. Αυτό το πρόγραμμα – εισαγωγή στο καταστατικό της Διεθνούς – συντάχτηκε από τον Μαρξ με τέτοια μαστοριά που την αναγνώρισαν ακόμα και ο Μπακούνιν και οι αναρχικοί. Για την τελική νίκη των θέσεων που διακηρύσσονται στο «Μανιφέστο», ο Μαρξ

στηρίχθηκε αποκλειστικά και μόνο στην πνευματική ανάπτυξη της εργατικής τάξης, που θα ’πρεπε να προκύψει αναγκαστικά από την ενιαία δράση και από τη συζήτηση. Τα γεγονότα και οι αντιξοότητες της πάλης κατά του κεφαλαίου, οι ήττες πιο πολύ από τις νίκες, δεν μπορούσαν παρά να κάνουν τους αγωνιστές να συνειδητοποιήσουν την ανεπάρκεια των μέχρι τότε πανάκειών τους, δεν μπορούσαν να μην τους κάνουν να κατανοήσουν βαθιά τους αληθινούς όρους της χειραφέτησης των εργατών. Και ο Μαρξ είχε δίκιο. Η εργατική τάξη του 1874, όταν διαλυόταν η Διεθνής, ήταν ολότελα διαφορετική από την εργατική τάξη του 1864, τη στιγμή της ίδρυσής της. Ο προυντονισμός στις ρωμανικές χώρες, ο συγκεκριμένος λασαλισμός στη Γερμανία χαροπάλευαν, ακόμη και τα συντηρητικά αγγλικά συνδικάτα της εποχής πλησίαζαν σταδιακά στο σημείο, όπου το 1887 ο πρόεδρος του συνεδρίου τους στο Σουάνσι μπόρεσε να πει εξ ονόματος τους: «Ο ηπειρωτικός σοσιαλισμός έπαψε να μας τρομάζει.» Όμως, ο ηπειρωτικός σοσιαλισμός το 1887 ήταν πια σχεδόν αποκλειστικά η θεωρία που διακηρύχθηκε στο «Μανιφέστο». Κι έτσι η ιστορία του «Μανιφέστου» αντανακλά ως ένα βαθμό την ιστορία του σύγχρονου εργατικού κινήματος από το 1848. Σήμερα, το «Μανιφέστο» είναι αναμφισβήτητα το πιο διαδομένο, το πιο διεθνές προϊόν όλης της σοσιαλιστικής φιλολογίας, το κοινό πρόγραμμα πολλών εκατομμυρίων εργατών όλων των χωρών, από τη Σιβηρία ως την Καλιφόρνια.

Κι όμως, όταν βγήκε, δεν θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε σοσιαλιστικό Μανιφέστο. Με το όνομα σοσιαλιστές το 1847 εννοούσαν δύο λογιών ανθρώπους. Από τη μια, τους οπαδούς των διαφόρων ουτοπικών συστημάτων, ιδιαίτερα τους οπαδούς του Όουεν στην Αγγλία και του Φουριέ στη Γαλλία, που ήδη από τότε και οι δυο είχαν συρρικνωθεί σε απλές αιρέσεις που πέθαιναν σταδιακά. Από την άλλη, τους κοινωνικούς κομπογιαννίτες όλων των ειδών, που με τις διάφορες πανάκειές τους και με λογιών-λογιών μπαλώματα ήθελαν να παραμερίσουν τα κοινωνικά δεινά, χωρίς να βλάψουν καθόλου το κεφάλαιο και το κέρδος. Και στις δυο περιπτώσεις εννοούσαν ανθρώπους που βρίσκονταν έξω από το εργατικό κίνημα και που ζητούσαν πιο πολύ στήριγμα στις «μορφωμένες» τάξεις. Από την άλλη πλευρά, η μερίδα εκείνη των εργατών, που είχε πεισθεί για την ανεπάρκεια των απλών πολιτικών αλλαγών και απαιτούσε ένα συθέμελο μετασχηματισμό της κοινωνίας, αυτοαποκαλούνταν τότε κομμουνιστές. Ήταν ένας χοντροδουλεμένος κομμουνισμός μόνο ενστικτώδης, και κάποτε λίγο ωμός, ήταν όμως αρκετά δυνατός για να δημιουργήσει δυο συστήματα ουτοπικού κομμουνισμού: στη Γαλλία την «Ικαρία» του Καμπέ και στη Γερμανία τον κομμουνισμό του Βάιτλινγκ. Ο σοσιαλισμός το 1847 ήταν ένα κίνημα αστικό, κομμουνισμός ήταν ένα εργατικό κίνημα. Ο σοσιαλισμός, τουλάχιστον στην ηπειρωτική Ευρώπη, ήταν κοινωνικά αποδεκτός, ο κομμουνισμός ήταν ακριβώς το αντίθετο. Και επειδή από

τότε κιόλας είχαμε τη γνώμη ότι «η χειραφέτηση των εργατών πρέπει να είναι έργο της ίδιας της εργατικής τάξης», δεν μπορούσαμε ούτε στιγμή να διστάσουμε ποιο απ’ τα δυο ονόματα θα διαλέγαμε. Κι από τότε δεν μας ήρθε ποτέ στο νου να το απορρίψουμε.

«Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!» Όταν εδώ και σαράντα δυο χρόνια, την παραμονή της πρώτης παρισινής επανάστασης, όπου το προλεταριάτο εμφανίστηκε με δικές του διεκδικήσεις, φωνάξαμε στον κόσμο αυτά τα λόγια, μόνο λίγες φωνές μας απάντησαν. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1864, όμως, οι προλετάριοι των περισσοτέρων χωρών της Δυτικής Ευρώπης ενώθηκαν για να σχηματίσουν τη Διεθνή Ένωση των Εργατών, με τη δοξασμένη ιστορία της. Η ίδια η Διεθνής έζησε, βέβαια, μόνο εννιά χρόνια. Όμως δεν υπάρχει άλλη καλύτερη απόδειξη από τη σημερινή μέρα για το γεγονός ότι η αιώνια συμμαχία των προλετάριων όλων των χωρών που ιδρύθηκε απ’ αυτήν ζει ακόμα, και ζει πιο έντονα από κάθε άλλη φορά. Γιατί σήμερα που γράφω αυτές τις γραμμές το προλεταριάτο της Ευρώπης και της Αμερικής επιθεωρεί τις δυνάμεις του, που για πρώτη φορά κινητοποιούνται σε μια στρατιά, κάτω από μια σημαία και για έναν άμεσο στόχο: το νομοθετικό καθορισμό της κανονικής οκτάωρης εργάσιμης ημέρας, που διακηρύχτηκε ακόμα από το 1866 από το συνέδριο της Διεθνούς στη Γενεύη και ξανά ύστερα από το Εργατικό Συνέδριο του Παρισιού το 1889. Και το θέαμα της σημερινής μέρας θα δείξει στους καπιταλιστές και τους γαιοκτήμονες όλων των χωρών ότι οι προλετάριοι όλων των χωρών είναι σήμερα πραγματικά ενωμένοι.

Ας ήταν ο Μαρξ πλάι μου, να το ’βλεπε αυτό με τα ίδια του τα μάτια!

Λονδίνο, 1 Μαΐου 1890

Φρίντριχ Ένγκελς

Πρόλογος [στην πολωνική έκδοση του 1892]

Το γεγονός ότι μια νέα πολωνική έκδοση του Κομμουνιστικού Μανιφέστου έχει γίνει απαραίτητη γεννά διάφορους προβληματισμούς.

Καταρχάς, είναι αξιοσημείωτο ότι το «Μανιφέστο» έχει γίνει πρόσφατα, θα λέγαμε, κριτήριο για την ανάπτυξη των μεγάλων βιομηχανιών στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Στο βαθμό που μεγαλώνουν οι μεγάλες βιομηχανίες σε μια χώρα, στον ίδιο βαθμό, μεταξύ των εργαζομένων της ίδιας χώρας, μεγαλώνει η επιθυμία τους για να ενημερωθούν σχετικά με τη θέση της εργατικής τάξης απέναντι στις ιδιοκτησιακές τάξεις, το σοσιαλιστικό κίνημα εξαπλώνεται ανάμεσά τους και αυξάνεται η ζήτηση για το «Μανιφέστο». Έτσι, από τον αριθμό των

αντιτύπων του «Μανιφέστου» που κυκλοφορούν στη γλώσσα αυτής της χώρας μπορεί να μετρηθεί με λογική ακρίβεια όχι μόνο η κατάσταση του εργατικού κινήματος, αλλά και ο βαθμός ανάπτυξης των μεγάλων βιομηχανιών.

Σύμφωνα με αυτό, η νέα πολωνική έκδοση σηματοδοτεί μια αποφασιστική πρόοδο της πολωνικής βιομηχανίας. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτή η πρόοδος έχει πράγματι σημειωθεί από τότε που εμφανίστηκε το τελευταίο τεύχος πριν από δέκα χρόνια. Η Ρωσική Πολωνία, το Κογκρέσο-Πολωνία, έχει γίνει η μεγάλη βιομηχανική περιοχή της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Ενώ η μεγάλη ρωσική βιομηχανία είναι σποραδικά διασκορπισμένη – ένα κομμάτι της στον κόλπο της Φινλανδίας, ένα κομμάτι στο κέντρο (Μόσχα και Βλαντιμίρ), ένα τρίτο στη Μαύρη και την Αζοφική Θάλασσα, και άλλα διάσπαρτα αλλού – η πολωνική βιομηχανία είναι συγκεντρωμένη σε μια σχετικά μικρή περιοχή και απολαμβάνει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από αυτή τη συγκέντρωση. Οι ανταγωνιστές Ρώσοι κατασκευαστές αναγνώρισαν τα πλεονεκτήματα όταν απαιτούσαν προστατευτικούς δασμούς κατά της Πολωνίας, παρά τη διακαή επιθυμία τους να μετατρέψουν τους Πολωνούς σε Ρώσους. Τα μειονεκτήματα – για τους Πολωνούς κατασκευαστές και για τη ρωσική κυβέρνηση – φαίνονται στην γρήγορη εξάπλωση των σοσιαλιστικών ιδεών μεταξύ των Πολωνών εργατών και στην αυξανόμενη ζήτηση για το «Μανιφέστο».

Αλλά η γρήγορη ανάπτυξη της πολωνικής βιομηχανίας, ξεπερνώντας εκείνη της Ρωσίας, είναι με τη σειρά της μια νέα απόδειξη της ανεξάντλητης ζωτικότητας του πολωνικού λαού και μια νέα εγγύηση για την επικείμενη εθνική του αποκατάσταση. Ωστόσο, η αποκατάσταση μιας ανεξάρτητης, ισχυρής Πολωνίας είναι κάτι που δεν αφορά μόνο τους Πολωνούς, αλλά όλους εμάς. Μια ειλικρινής διεθνής συνεργασία των ευρωπαϊκών εθνών είναι δυνατή μόνο εάν καθένα από αυτά τα έθνη είναι πλήρως αυτόνομο στη χώρα του. Η επανάσταση του 1848, η οποία, κάτω από τη σημαία του προλεταριάτου, τελικά, απλώς άφησε τους προλετάριους αγωνιστές να κάνουν τη δουλειά της αστικής τάξης, εξασφάλισε και την ανεξαρτησία της Ιταλίας, της Γερμανίας και της Ουγγαρίας μέσω των εκτελεστών υποστηρικτών της, Λουδοβίκου Βοναπάρτη και Βίσμαρκ· αλλά η Πολωνία, που από το 1792 είχε κάνει περισσότερα για την επανάσταση από ό,τι και οι τρεις μαζί, αφέθηκε στην τύχη της όταν υπέκυψε το 1863 σε μια δεκαπλάσια ρωσική υπεροχή. Οι ευγενείς δεν μπορούσαν ούτε να διατηρήσουν ούτε να ανακτήσουν την πολωνική ανεξαρτησία· η αστική τάξη είναι τουλάχιστον αδιάφορη προς αυτήν σήμερα. Όμως, είναι αναγκαία για την αρμονική συνεργασία των ευρωπαϊκών εθνών. Μπορεί να την κερδίσει μόνο το νεαρό Πολωνικό προλεταριάτο και στα χέρια του είναι ασφαλές. Γιατί οι εργάτες όλης της υπόλοιπης Ευρώπης χρειάζονται την ανεξαρ-

τησία της Πολωνίας, όπως και οι ίδιοι οι Πολωνοί εργάτες.

Λονδίνο, 10 Φεβρουαρίου 1892

Φρίντριχ Ένγκελς

Για τον Ιταλό αναγνώστη [Πρόλογος στην ιταλική έκδοση, 1893]

Η δημοσίευση του «Μανιφέστου του Κομμουνιστικού Κόμματος» συνέπεσε, μπορεί να πει κανείς, με την 18η Μαρτίου 1848, την ημέρα της επανάστασης στο Μιλάνο και το Βερολίνο, που ήταν ένοπλες εξεγέρσεις των δύο εθνών που βρίσκονταν το ένα στο κέντρο της ευρωπαϊκής ηπείρου και το άλλο στη θάλασσα της Μεσογείου, τα οποία μέχρι τότε είχαν αποδυναμωθεί από τον εδαφικό κατακερματισμό και τις εσωτερικές διαμάχες και επομένως είχαν περιέλθει σε ξένη κυριαρχία. Ενώ η Ιταλία ήταν υποταγμένη στον Αυτοκράτορα της Αυστρίας, η Γερμανία έπρεπε να υποστεί, αν και όχι τόσο άμεσα, τον όχι λιγότερο βαρύ ζυγό του Τσάρου όλων των Ρωσιών. Τα αποτελέσματα της 18ης Μαρτίου 1848 απάλλαξαν τόσο την Ιταλία όσο και τη Γερμανία από αυτή την ντροπή· αν από το 1848 έως το 1871 αυτά τα δύο μεγάλα έθνη ανασυστάθηκαν και με κάποιο τρόπο αποκαταστάθηκαν, ήταν όπως έλεγε ο Καρλ Μαρξ, επειδή οι ίδιοι άνθρωποι που κατέστειλαν την επανάσταση του 1848 έγιναν τότε άθελά τους οι εκτελεστές της διαθήκης τους.

Η επανάσταση ήταν τότε παντού έργο της εργατικής τάξης· η εργατική τάξη ήταν που έστησε τα οδοφράγματα και έδωσε τη ζωή της στις επάλξεις. Μόνο οι εργάτες του Παρισιού, όταν ανέτρεψαν την κυβέρνηση, είχαν την απόλυτη πρόθεση να ανατρέψουν το αστικό καθεστώς. Όμως, παρόλο που είχαν επίγνωση του μοιραίου ανταγωνισμού μεταξύ της τάξης τους και της αστικής τάξης, ούτε η οικονομική πρόοδος της χώρας ούτε η πνευματική ανάπτυξη των γαλλικών εργατικών μαζών είχαν φτάσει ακόμη στο στάδιο που θα είχε κάνει δυνατή μια κοινωνική ανασυγκρότηση. Σε τελική ανάλυση, λοιπόν, τους καρπούς της επανάστασης τους καρπώθηκε η καπιταλιστική τάξη. Στις άλλες χώρες, στην Ιταλία, στη Γερμανία, στην Αυστρία, οι εργάτες, από την πρώτη στιγμή, δεν έκαναν τίποτα άλλο από το να ανεβάσουν την αστική τάξη στην εξουσία. Σε καμία χώρα όμως δεν είναι δυνατή η κυριαρχία της αστικής τάξης χωρίς την εθνική ανεξαρτησία. Η επανάσταση του 1848 επρόκειτο να καταλήξει στην ενότητα και την ανεξαρτησία εκείνων των εθνών που προηγουμένως δεν είχαν: Ιταλία, Γερμανία, Ουγγαρία. Η Πολωνία θα ακολουθήσει στην ώρα της.

Αν λοιπόν η επανάσταση του 1848 δεν ήταν σοσιαλιστική επανάσταση, της άνοιξε το δρόμο, της προετοίμασε το έδαφος. Με την ανάπτυξη των μεγάλων βιομηχανιών σε όλες τις χώρες, το αστικό καθεστώς τα τελευταία σαράντα πέντε χρόνια έχει δημιουργήσει παντού ένα πολυάριθμο, συγκεντρωμένο και ισχυρό προλεταριάτο, έχει δημιουργήσει, για να χρησιμοποιήσω μια έκφραση του «Μανιφέστου», τους δικούς του νεκροθάφτες. Χωρίς την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας και της ενότητας κάθε ευρωπαϊκού έθνους, δεν θα μπορούσε να υπάρξει ούτε η διεθνής ενοποίηση του προλεταριάτου, ούτε η ήρεμη και κατανοητή συνεργασία αυτών των εθνών για την επίτευξη των κοινών στόχων. Φανταστείτε μια κοινή διεθνή δράση των Ιταλών, Ούγγρων, Γερμανών, Πολωνών, Ρώσων εργατών κάτω από τις πολιτικές συνθήκες της εποχής πριν το 1848!

Οι μάχες που έγιναν το 1848 δεν ήταν μάταιες, ούτε τα 45 χρόνια που μας χωρίζουν από εκείνη την επαναστατική εποχή. Οι καρποί ωριμάζουν και το μόνο που εύχομαι είναι η δημοσίευση αυτής της ιταλικής μετάφρασης του «Μανιφέστου» να προμηνύει και τη νίκη του ιταλικού προλεταριάτου, όπως έκανε η έκδοση του πρωτοτύπου για τη διεθνή επανάσταση.

Το «Μανιφέστο» δικαιώνει πλήρως τον επαναστατικό ρόλο που έπαιξε ο καπιταλισμός στο παρελθόν. Το πρώτο καπιταλιστικό έθνος ήταν η Ιταλία. Το τέλος του φεουδαρχικού Μεσαίωνα και η αυγή της σύγχρονης καπιταλιστικής εποχής σηματοδοτείται από μια σπουδαία μορφή – τον Ιταλό Δάντη, που ήταν ταυτόχρονα ο τελευταίος ποιητής του Μεσαίωνα και ο πρώτος ποιητής της σύγχρονης εποχής. Σήμερα, όπως γύρω στο 1300, ξημερώνει μια νέα ιστορική εποχή. Θα μας δώσει η Ιταλία τον νέο Δάντη, που θα προαναγγέλλει τη γέννηση αυτής της νέας προλεταριακής εποχής;

Λονδίνο, 1 Φεβρουαρίου 1893

Φρίντριχ Ένγκελς

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα φάντασμα πλανιέται στην Ευρώπη – το φάντασμα του κομμουνισμού. Όλες οι δυνάμεις της γερασμένης Ευρώπης, του Πάπα και του Τσάρου, του Μέτερνιχ[1] και του Γκιζό[2], των Γάλλων ριζοσπαστών και των Γερμανών αστυνομικών, ενώθηκαν σε ένα ιερό κυνήγι ενάντια σ' αυτό το φάντασμα.

Υπάρχει άραγε κόμμα της αντιπολίτευσης, που να μην έχει δυσφημιστεί σαν κομμουνιστικό απ' τους κυβερνητικούς αντιπάλους του, υπάρχει κόμμα της αντιπολίτευσης που να μην έχει στιγματιστεί, με τη σειρά του, με την κατηγορία του κομμουνισμού, τόσο τους πιο προοδευτικούς, αντιπολιτευόμενους όσο και τους αντιδραστικούς αντιπάλους του;

Δύο πράγματα προκύπτουν απ' αυτό το γεγονός.

1. Ο κομμουνισμός αναγνωρίζεται πλέον σαν δύναμη απ' όλες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις.

2. Είναι καιρός πια να εκθέσουν οι κομμουνιστές ανοιχτά, μπροστά σ' όλο τον κόσμο, τις απόψεις τους, τους σκοπούς τους, τις επιδιώξεις τους και στο παραμύθι για το φάντασμα του κομμουνισμού να αντιτάξουν ένα Μανιφέστο του ίδιου του κόμματος.

Για το σκοπό αυτό συγκεντρώθηκαν στο Λονδίνο κομμουνιστές από τις πιο διαφορετικές εθνικότητες και συνέταξαν το Μανιφέστο που ακολουθεί και που θα εκδοθεί στην αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική, φλαμανδική και δανέζικη γλώσσα.[3]

---

1. Κλέμενς φον Μέττερνιχ: Αυστριακός πολιτικός (1773-1859) και διπλωμάτης υπουργός Εξωτερικών και καγκελάριος· ένας από τους ιδρυτές της Ιερής Συμμαχίας.

2. Φρανσουά Γκιζό: Γάλλος ιστορικός (1787-1874) και πολιτικός οπαδός του Μοναρχικού Οίκου της Ορλεάνης· υπουργός Εσωτερικών και Εξωτερικών· εκπροσωπούσε τα συμφέροντα της χρηματιστικής αστικής τάξης.

3. Η δημοσίευσή του σ' αυτές τις γλώσσες δεν ήταν αρχικά δυνατή.

I.

ΑΣΤΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ[1]

Η ιστορία όλης της μέχρι τώρα κοινωνίας[2] είναι ιστορία ταξικών αγώνων.

Ελεύθερος και σκλάβος, πατρίκιος και πληβείος, βαρόνος και δουλοπάροικος, μάστορας και παραγιός, εν ολίγοις, καταπιεστής και καταπιεζόμενος, βρίσκονταν σε συνεχή αντίθεση μεταξύ τους, έκαναν έναν αδιάκοπο αγώνα, άλλοτε κρυφό, άλλοτε φανερό, έναν αγώνα που τελείωνε πάντα ή με έναν επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρης της κοινωνίας ή με την κοινή καταστροφή των αντιμαχόμενων τάξεων.

Στις προηγούμενες εποχές της ιστορίας βρίσκουμε σχεδόν παντού μια πλήρη διάρθρωση της κοινωνίας σε διαφορετικές θέσεις, μια πολλαπλή διαβάθμιση των κοινωνικών θέσεων. Στην αρχαία Ρώμη έχουμε πατρίκιους, ιππότες, πληβείους, σκλάβους· στο Μεσαίωνα φεουδάρχες, υποτελείς, συντεχνίτες, παραγιούς, δουλοπάροικους, και επιπλέον σχεδόν σε καθεμιά απ' αυτές τις τάξεις βρίσκουμε και πάλι ιδιαίτερες διαβαθμίσεις.

Η σύγχρονη αστική κοινωνία που αναδύθηκε από την κατρακύλα της φεουδαρχικής κοινωνίας δεν κατάργησε τις ταξικές αντιθέσεις. Έθεσε μόνο νέες τάξεις, νέες συνθήκες καταπίεσης, νέες μορφές πάλης στη θέση των παλιών.

---

1. Με τον όρο αστική τάξη εννοείται η τάξη των σύγχρονων καπιταλιστών που κατέχουν τα κοινωνικά μέσα παραγωγής και εκμεταλλεύονται τη μισθωτή εργασία. Με τον όρο προλεταριάτο, εννοείται η τάξη των σύγχρονων μισθωτών εργατών που, αφού δεν έχουν δικά τους μέσα παραγωγής, εξαρτώνται από την πώληση της εργατικής τους δύναμης για να μπορέσουν να ζήσουν. *[Σχόλιο του Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888]*.

2. Δηλαδή, ακριβέστερα, *η γραπτή* ιστορία. Μέχρι το 1847 η προϊστορία της κοινωνίας, η κοινωνική οργάνωση που προηγήθηκε όλης της γραπτής ιστορίας, ήταν ακόμη σχεδόν άγνωστη. Από τότε ο Άουγκουστ φον Χάξταουζεν ανακάλυψε την κοινή ιδιοκτησία της γης στη Ρωσία, ο Λούντβιχ φον Μάουρερ απέδειξε ότι ήταν η κοινωνική βάση από την οποία ξεκίνησαν ιστορικά όλες οι γερμανικές φυλές και σταδιακά διαπιστώθηκε ότι οι αγροτικές κοινότητες με κοινή κατοχή της γης ήταν η αρχέτυπη μορφή κοινωνίας από την Ινδία μέχρι την Ιρλανδία. Τελικά, η εσωτερική οργάνωση αυτής της πρωτόγονης κομμουνιστικής κοινωνίας αποκαλύφθηκε στην τυπική της μορφή με την κορυφαία ανακάλυψη της αληθινής φύσης των γενών και της θέσης τους μέσα στη φυλή από τον Λιούις Χένρι Μόργκαν. Με τη διάλυση αυτών των πρωταρχικών κοινοτήτων αρχίζει η διαίρεση της κοινωνίας σε ξεχωριστές και τελικά σε αντιτιθέμενες τάξεις. *[Σχόλιο του Ένγκελς για την αγγλική έκδοση του 1888 και τη γερμανική έκδοση του 1890]*. Προσπάθησα να παρακολουθήσω αυτή τη διαδικασία διάλυσης στην «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους» (Der Ursprung der Familie, des Privateigenthums und des Staats)· δεύτερη έκδοση, Στουτγάρδη 1886. *[Σχόλιο του Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888]*.

Η εποχή μας όμως, η εποχή της αστικής τάξης, χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι απλοποίησε τις ταξικές αντιθέσεις. Η κοινωνία στο σύνολό της χωρίζεται ολοένα και περισσότερο σε δύο μεγάλα εχθρικά στρατόπεδα, σε δύο μεγάλες τάξεις που είναι άμεσα αντίθετες μεταξύ τους: την αστική τάξη και το προλεταριάτο.

Από τους δουλοπάροικους του Μεσαίωνα προέκυψαν οι μικροαστοί[1] των πρώτων πόλεων· απ' αυτόν τον μικροαστικό πληθυσμό αναπτύχθηκαν τα πρώτα στοιχεία της αστικής τάξης.

Η ανακάλυψη της Αμερικής, ο περίπλους της Αφρικής δημιούργησαν ένα νέο πεδίο για την αναδυόμενη αστική τάξη. Οι αγορές των Ανατολικών Ινδιών και της Κίνας, ο εποικισμός της Αμερικής, οι ανταλλαγές με τις αποικίες, η αύξηση των μέσων ανταλλαγής και γενικά των εμπορευμάτων, έδωσαν στο εμπόριο, στη ναυτιλία και στη βιομηχανία[2] μια άνευ προηγουμένου ώθηση και μαζί της μια ραγδαία ανάπτυξη στο επαναστατικό στοιχείο που υπήρχε μέσα στη παρακμάζουσα φεουδαρχική κοινωνία.

Ο μέχρι τότε φεουδαρχικός ή συντεχνιακός τρόπος λειτουργίας της βιομηχανίας δεν αρκούσε πια για να καλύψει τις ανάγκες, που μεγάλωναν με τις νέες αγορές[3]. Η μανιφακτούρα[4] πήρε τη θέση του. Οι αρχιτεχνίτες της συντεχνίας εκτοπίστηκαν από τη βιομηχανική μεσαία τάξη· ο καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα στις διάφορες επιχειρήσεις εξαφανίστηκε από τον καταμερισμό της εργασίας στα ίδια τα ατομικά εργαστήρια.

Οι αγορές όμως συνεχώς μεγάλωναν και η ζήτηση πάντα αυξανόταν. Ακόμη και ο χειρονακτικός τρόπος παραγωγής στα εργαστήρια δεν αρκούσε πια. Τότε ο ατμός και τα μηχανήματα έφεραν επανάσταση στη βιομηχανική παραγωγή. Η σύγχρονη βιομηχανία μεγάλης κλίμακας πήρε τη θέση του χειρονακτικού τρόπου παραγωγής των εργαστηρίων και η βιομηχανική μεσαία τάξη αντικαταστάθηκε από τους βιομήχανους εκατομμυριούχους, επικεφαλείς ολόκληρων βιομηχανικών στρατιών, τους σύγχρονους αστούς.

Η μεγάλη βιομηχανία δημιούργησε την παγκόσμια αγορά, που είχε προετοιμαστεί από την ανακάλυψη της Αμερικής. Η παγκόσμια αγορά έδωσε μια τεράστια ανάπτυξη στο εμπόριο, στη ναυτιλία, στις χερσαίες συγκοινωνίες. Αυτό πάλι είχε επίδραση στην επέκταση της βιομηχανίας και στο βαθμό που επεκτείνονταν η βιομηχανία, το εμπόριο, η ναυτιλία και οι σιδηρόδρομοι, στον ίδιο βαθμό αναπτυσσόταν η αστική τάξη,

---

1. Με τον όρο μικροαστός (Pfahlbürger) καθορίζεται ο πολίτης που ζούσε κοντά στα τείχη της πόλης αλλά έξω από αυτά και του είχαν δοθεί αστικά δικαιώματα.

2. Βιομηχανία όχι με τη σημερινή έννοια. Παραγωγή με εργαλεία, αλλά σε πολύ χαμηλό επίπεδο (Σ.τ.Μ.)

3. (1848,1872, 1883) οι νέες.

4. Οργάνωση της παραγωγής σε μεγάλη κλίμακα κατά τον 17ο-18ο αιώνα (εποχή του μερκαντιλισμού). Στις παραγωγικές μονάδες εργάζονταν επαγγελματίες χειροτέχνες και ο τρόπος παραγωγής ήταν χειροτεχνικός (Σ.τ.Μ.).

αύξανε τα κεφάλαιά της και ωθούσε στο περιθώριο όλες τις τάξεις που είχε κληροδοτήσει ο Μεσαίωνας.

Βλέπουμε, λοιπόν, πώς και η ίδια η σύγχρονη αστική τάξη είναι προϊόν μιας μακράς διαδικασίας εξέλιξης, μιας σειράς ανατροπών στους τρόπους παραγωγής και συναλλαγών.

Καθένα από αυτά τα στάδια της αστικής εξέλιξης συνοδευόταν από μια αντίστοιχη πολιτική πρόοδο[1]. Καταπιεσμένη τάξη κάτω από την κυριαρχία των φεουδαρχών, ένοπλη και αυτοδιοικούμενη ένωση στην Κομμούνα[2], εδώ ανεξάρτητη αστική δημοκρατία[3], εκεί τρίτη φορολογούμενη τάξη της μοναρχίας[4], στη συνέχεια στην εποχή της χειρονακτικής παραγωγής στα εργαστήρια υπηρετούσε είτε την ημι-φεουδαρχική είτε την απόλυτη μοναρχία[5] σαν αντίβαρο κατά των ευγενών, και γενικά ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος των μεγάλων μοναρχιών και τέλος, από την εποχή της δημιουργίας της μεγάλης βιομηχανίας και της παγκόσμιας αγοράς, πάλεψε για την αποκλειστική πολιτική κυριαρχία στο σύγχρονο αντιπροσωπευτικό κράτος. Η σύγχρονη κρατική εξουσία δεν είναι παρά μια επιτροπή που διευθύνει τις κοινές συναλλαγές όλης της αστικής τάξης.

Η αστική τάξη έπαιξε έναν εξαιρετικά επαναστατικό ρόλο στην ιστορία.

Η αστική τάξη, όπου κι αν έχει έρθει στην εξουσία, έχει καταστρέψει όλες τις φεουδαρχικές, πατριαρχικές, ειδυλλιακές σχέσεις. Διέλυσε ανελέητα τους ετερόκλητους φεουδαρχικούς δεσμούς, που συνέδεαν τον άνθρωπο με τους φυσικούς ανωτέρους του και δεν άφησε κανέναν άλλο δεσμό μεταξύ ανθρώπου με άνθρωπο πέρα από το γυμνό συμφέρον, από την σκληρή «πληρωμή σε μετρητά». Έπνιξε το πιο ιερό δέος της ευσεβούς ονειροπόλησης, του ιπποτικού ενθουσιασμού, της μικροαστικής μελαγχολίας στα παγωμένα νερά του εγωιστικού υπολογισμού. Μετέτρεψε την προσωπική αξιοπρέπεια σε ανταλλακτική αξία και αντικατέστησε τις αμέτρητες τεκμηριωμένες και έντιμα αποκτηθείσες ελευθερίες με μια αδίστακτη ελευθερία εμπορίου. Με δυο λόγια, έχει αντικαταστήσει την εκμετάλλευση που καλύπτεται από θρησκευτικές και πολιτικές ψευδαισθήσεις με την απροκάλυπτη, την

1. Στην αγγλική έκδοση του 1888 προστίθεται: «αυτών των τάξεων».

2. Οι πόλεις που αναπτύχθηκαν στη Γαλλία λέγονταν «Κομμούνες» ακόμη και πριν κατορθώσουν, σαν «τρίτη τάξη», να αποσπάσουν από τους φεουδάρχες αφέντες και αρχιτεχνίτες την τοπική αυτοδιοίκηση και τα πολιτικά δικαιώματα. Σε γενικές γραμμές, αναφέραμε εδώ την Αγγλία σαν τυπική χώρα για την οικονομική εξέλιξη της αστικής τάξης και τη Γαλλία για την πολιτική της εξέλιξη. *[Σχόλιο από τον Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888]*.

Έτσι αποκαλούσαν οι αστοί της Ιταλίας και της Γαλλίας την αστική τους κοινότητα αφού είχαν αγοράσει ή εξαναγκάσει τα πρώτα δικαιώματα αυτοδιοίκησης από τους φεουδάρχες τους. *[Σχολιασμός του Ένγκελς στη γερμανική έκδοση του 1890]*.

3. Στην αγγλική έκδοση του 1888 προστίθεται: «όπως στην Ιταλία και στη Γερμανία».

4. Στην αγγλική έκδοση του 1888 προστίθεται: «όπως στη Γαλλία».

5. (1848) προστίθεται: και

αναιδή, την άμεση, την ωμή εκμετάλλευση.

Η αστική τάξη έχει αποποιηθεί από το φωτοστέφανό της όλα τα μέχρι τώρα αξιοσέβαστα και ευσεβή επαγγέλματα που ενέπνεαν δέος. Έχει μετατρέψει τον γιατρό, τον νομικό, τον ιερέα, τον ποιητή, τον άνθρωπο της επιστήμης σε αμειβόμενους εργάτες της.

Η αστική τάξη έχει σκίσει το συγκινητικό-συναισθηματικό πέπλο από την οικογενειακή σχέση και το έχει περιορίσει σε μια καθαρά χρηματική σχέση.

Η αστική τάξη φανέρωσε ότι η κτηνώδης επίδειξη δύναμης, που τόσο πολύ θαυμάζουν οι αντιδραστικοί στο Μεσαίωνα, βρήκε το πιο ταιριαστό της συμπλήρωμα στη νωθρή τεμπελιά. Ήταν η πρώτη που απέδειξε τι μπορεί να καταφέρει η ανθρώπινη δραστηριότητα. Δημιούργησε τελείως διαφορετικά θαύματα από τις πυραμίδες της Αιγύπτου, τα ρωμαϊκά υδραγωγεία και τους γοτθικούς καθεδρικούς ναούς και έκανε τελείως διαφορετικές εκστρατείες από τις μεταναστεύσεις των λαών και τις σταυροφορίες.

Η αστική τάξη δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς να επαναστατικοποιεί αδιάκοπα τα εργαλεία παραγωγής, δηλαδή τις σχέσεις παραγωγής, δηλαδή όλες τις κοινωνικές σχέσεις. Από την άλλη πλευρά, η αμετάβλητη διατήρηση του παλιού τρόπου παραγωγής ήταν η πρώτη προϋπόθεση ύπαρξης για όλες τις προηγούμενες βιομηχανικές τάξεις. Η συνεχής ανατροπή της παραγωγής, ο αδιάκοπος κλονισμός όλων των κοινωνικών καταστάσεων, η αιώνια αβεβαιότητα και η κίνηση διακρίνουν την αστική εποχή από όλες τις προηγούμενες. Όλες οι στέρεες, σκουριασμένες σχέσεις με την ακολουθία τους από παλιές σεβάσμιες ιδέες και αντιλήψεις διαλύονται και όλες οι νεοσύστατες γίνονται ξεπερασμένες πριν προλάβουν να αποστεωθούν. Καθετί το στερεό και στάσιμο εξατμίζεται, καθετί το ιερό βεβηλώνεται και στο τέλος οι άνθρωποι αναγκάζονται ν’ αντικρίσουν με νηφάλιο μάτι τη θέση τους στη ζωή και τις αμοιβαίες σχέσεις τους.

Η ανάγκη για μια συνεχώς διευρυνόμενη αγορά για την πώληση των προϊόντων της καθοδηγεί την αστική τάξη σε όλο τον κόσμο. Πρέπει να φωλιάζει παντού, να μεγαλώνει παντού, να δημιουργεί παντού σχέσεις.

Με την εκμετάλλευση της παγκόσμιας αγοράς, η αστική τάξη έχει κάνει την παραγωγή και την κατανάλωση όλων των χωρών κοσμοπολίτικη. Προς μεγάλη λύπη των αντιδραστικών, τράβηξε το εθνικό χαλί κάτω από τα πόδια της βιομηχανίας. Οι παμπάλαιες εθνικές βιομηχανίες έχουν καταστραφεί και καταστρέφονται καθημερινά. Εκτοπίζονται από νέες βιομηχανίες, η εισαγωγή των οποίων είναι ζωτικής σημασίας ζήτημα για όλα τα πολιτισμένα έθνη, από βιομηχανίες που δεν επεξεργάζονται πλέον εγχώριες πρώτες ύλες, αλλά πρώτες ύλες που βρίσκονται στις πιο απομακρυσμένες ζώνες και που τα προϊόντα τους δεν καταναλώνονται μονάχα στην ίδια τη χώρα, αλλά ταυτόχρονα σε όλα τα μέρη τον κόσμου.

Οι παλιές ανάγκες, που ικανοποιούνταν από τα προϊόντα της χώρας, αντικαθίστανται από νέες ανάγκες, που για να ικανοποιηθούν απαιτούν προϊόντα των πιο απομακρυσμένων χωρών και κλιμάτων. Στη θέση της παλιάς τοπικής και εθνικής αυτάρκειας και αποκλειστικότητας, μπαίνει μια ολόπλευρη συναλλαγή, μια ολόπλευρη αλληλεξάρτηση των εθνών. Κι αυτό που γίνεται στην υλική παραγωγή γίνεται και στην πνευματική παραγωγή. Τα πνευματικά προϊόντα των μεμονωμένων εθνών γίνονται κοινό χτήμα. Η εθνική μονομέρεια και ο εθνικός περιορισμός γίνονται όλο και πιο αδύνατα και από τις πολλές εθνικές και τοπικές φιλολογίες διαμορφώνεται μια παγκόσμια φιλολογία.

Με τη ραγδαία βελτίωση όλων των εργαλείων παραγωγής, με την απεριόριστη διευκόλυνση των επικοινωνιών, η αστική τάξη παρασύρει στον πολιτισμό όλα τα έθνη, ακόμα και τα πιο βάρβαρα. Οι φτηνές τιμές των εμπορευμάτων της είναι το βαρύ πυροβολικό που γκρεμίζει όλα τα σινικά τείχη, και με οποίο αναγκάζει ακόμα και το πιο επίμονο μίσος για τους ξένους των βαρβάρων να συνθηκολογήσει. Αναγκάζει όλα τα έθνη να υιοθετήσουν τον τρόπο παραγωγής της αστικής τάξης εάν δεν θέλουν να χαθούν· τα αναγκάζει να εισαγάγουν στη χώρα τους το λεγόμενο πολιτισμό, δηλαδή να γίνουν αστοί. Με μια λέξη, δημιουργεί έναν κόσμο «κατ’ εικόνα της».

Η αστική τάξη υπέταξε την ύπαιθρο στην κυριαρχία της πόλης. Δημιούργησε τεράστιες πόλεις, αύξησε σε μεγάλο βαθμό τον αριθμό τον αστικού πληθυσμού σε σύγκριση με τον αγροτικό και απέσπασε έτσι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού από την ηλιθιότητα της αγροτικής ζωής. Όπως έκανε την ύπαιθρο να εξαρτάται από την πόλη, έτσι έκανε τις βάρβαρες και ημιβάρβαρες χώρες να εξαρτώνται από τις πολιτισμένες, τους αγροτικούς λαούς από τους αστικούς λαούς και την Ανατολή από τη Δύση.

Η αστική τάξη εξαλείφει όλο και περισσότερο τον κατακερματισμό των μέσων παραγωγής, της ιδιοκτησίας και του πληθυσμού. Συσσώρευσε τον πληθυσμό, συγκεντροποίησε τα μέσα παραγωγής και συγκέντρωσε την ιδιοκτησία στα χέρια λίγων. Η αναγκαία συνέπεια αυτού ήταν ο πολιτικός συγκεντρωτισμός. Ανεξάρτητες επαρχίες με διαφορετικά συμφέροντα, νόμους, κυβερνήσεις και τελωνειακούς δασμούς, και που συνδέονταν μεταξύ τους σχεδόν μονάχα με σχέσεις συμμαχίας, συσπειρώθηκαν σε ένα έθνος, μία κυβέρνηση, ένα νόμο, ένα εθνικό ταξικό συμφέρον, μια τελωνειακή ζώνη.

Η αστική τάξη, στα μόλις εκατό χρόνια της ταξικής της κυριαρχίας έχει δημιουργήσει τις πιο μαζικές και κολοσσιαίες παραγωγικές δυνάμεις από ό,τι όλες μαζί οι περασμένες γενιές. Υποταγή των δυνάμεων της φύσης, μηχανές, εφαρμογή της χημείας στη βιομηχανία και τη γεωργία, ατμοπλοΐα, σιδηρόδρομοι, ηλεκτρικοί τηλέγραφοι, εκχέρσωση ολόκληρων ηπείρων, διαρρύθμιση των ποταμών σε πλωτούς, ολόκληροι πληθυσμοί που ξεπετιούνται απ’ τη γη – ποιός άλλος προηγούμενος

αιώνας θα μπορούσε να υποπτευθεί πως στους κόλπους της κοινωνικής εργασίας λαγοκοιμόταν τέτοιες παραγωγικές δυνάμεις;

Είδαμε λοιπόν ότι τα μέσα παραγωγής και μεταφοράς, που πάνω στη βάση τους διαμορφώθηκε η αστική τάξη, δημιουργήθηκαν στη φεουδαρχική κοινωνία. Σε ένα ορισμένο στάδιο της ανάπτυξης αυτών των μέσων παραγωγής και μεταφοράς, οι συνθήκες κάτω από τις οποίες παρήγε και αντάλλασσε η φεουδαρχική κοινωνία, η φεουδαρχική οργάνωση της γεωργίας και της μεταποιητικής βιομηχανίας, με μια λέξη οι φεουδαρχικές σχέσεις ιδιοκτησίας, δεν ανταποκρίνονταν πλέον στις αναπτυγμένες κιόλας παραγωγικές δυνάμεις. Εμπόδιζαν την παραγωγή αντί να την προωθούν. Μεταβλήθηκαν σε ισάριθμα δεσμά. Έπρεπε να σπάσουν, έσπασαν. Στη θέση τους μπήκε ο ελεύθερος συναγωνισμός, συνοδευόμενος από ένα κοινωνικό και πολιτικό σύνταγμα προσαρμοσμένο σε αυτόν, με την οικονομική και πολιτική κυριαρχία της αστικής τάξης.

Μια παρόμοια κίνηση γίνεται μπροστά στα μάτια μας. Οι αστικές σχέσεις παραγωγής και ανταλλαγής, οι αστικές σχέσεις ιδιοκτησίας, η σύγχρονη αστική κοινωνία, που έχει επινοήσει τόσο ισχυρά μέσα παραγωγής και μεταφοράς, μοιάζει με το μάγο εκείνο που δεν είναι πλέον σε θέση να ελέγξει τις καταχθόνιες δυνάμεις που ο ίδιος επινόησε. Εδώ και δεκάδες χρόνια, η ιστορία της βιομηχανίας και του εμπορίου δεν είναι τίποτε άλλο παρά μόνο η ιστορία της εξέγερσης των σύγχρονων παραγωγικών δυνάμεων ενάντια στις σύγχρονες σχέσεις παραγωγής, ενάντια στις σχέσεις ιδιοκτησίας, που αποτελούν τους όρους ύπαρξης της αστικής τάξης και της κυριαρχίας της.

Αρκεί να αναφέρουμε τις εμπορικές κρίσεις που, με την περιοδική επανεμφάνισή τους, απειλούν όλο και περισσότερο την ίδια την ύπαρξη της αστικής κοινωνίας. Στις εμπορικές κρίσεις, ένα μεγάλο ποσοστό όχι μόνο των παραγόμενων προϊόντων, αλλά και των παραγωγικών δυνάμεων που έχουν ήδη δημιουργηθεί καταστρέφεται τακτικά. Στις κρίσεις ξεσπά μια κοινωνική επιδημία που θα φαινόταν παράλογη σε όλες τις προηγούμενες εποχές – η επιδημία της υπερπαραγωγής. Η κοινωνία ξαφνικά βρίσκεται πάλι πίσω σε μια κατάσταση στιγμιαίας βαρβαρότητας· θα 'λεγε κανείς ότι ένας λιμός, ένας γενικός καταστροφικός πόλεμος της έκοψε όλα τα μέσα ύπαρξης· η βιομηχανία και το εμπόριο φαίνονται εκμηδενισμένα, και γιατί; Γιατί η κοινωνία έχει πάρα πολύ πολιτισμό, πάρα πολλά μέσα ύπαρξης, πάρα πολλή βιομηχανία, πάρα πολύ εμπόριο. Οι παραγωγικές δυνάμεις που έχει στη διάθεσή της δεν χρησιμεύουν πια για την προώθηση του αστικού πολιτισμού και των αστικών σχέσεων ιδιοκτησίας. Αντίθετα, έγιναν πάρα πολύ μεγάλες γι' αυτές τις σχέσεις, εμποδίζονται από αυτές· και κάθε φορά που οι παραγωγικές δυνάμεις ξεπερνούν το εμπόδιο αυτό, φέρνουν σε αναταραχή ολόκληρη την αστική κοινωνία, θέτοντας σε κίνδυνο την ύπαρξη της αστικής ιδιοκτησίας. Οι αστικές σχέσεις έγιναν πάρα πολύ

στενές για να περιλάβουν τον πλούτο που δημιουργήθηκε απ' αυτές.

Πώς ξεπερνά η αστική τάξη τις κρίσεις; Από τη μια πλευρά με την αναγκαστική εξόντωση μιας μάζας παραγωγικών δυνάμεων· από την άλλη, με την κατάκτηση νέων αγορών και την ενδελεχέστερη εκμετάλλευση των παλιών αγορών. Πώς, λοιπόν; Με την προετοιμασία για πιο ολόπλευρες και βίαιες κρίσεις και ελαττώνοντας τα μέσα για να προλαβαίνει τις κρίσεις.

Τα όπλα με τα οποία η αστική τάξη συνέτριψε τη φεουδαρχία στρέφονται τώρα ενάντια στην ίδια την αστική τάξη.

Όμως η αστική τάξη δεν σφυρηλάτησε μόνο τα όπλα που της φέρνουν το θάνατο· γέννησε και τους άνδρες που θα χειριστούν αυτά τα όπλα – τους σύγχρονους εργάτες, τους προλετάριους.

Ανάλογα με την ανάπτυξη της αστικής τάξης, δηλαδή του κεφαλαίου, με την ίδια αναλογία αναπτύσσεται και το προλεταριάτο, η τάξη των σύγχρονων εργατών που ζουν μόνο όσο μπορούν να βρουν δουλειά και που βρίσκουν δουλειά μόνο όσο η δουλειά τους αυξάνει το κεφάλαιο. Αυτοί οι εργάτες που είναι αναγκασμένοι να πουλούν τον εαυτό τους κομματάκι-κομματάκι, είναι ένα εμπόρευμα όπως κάθε άλλο εμπορικό είδος, και γι' αυτό είναι εκτεθειμένοι σ' όλες τις εναλλαγές του ανταγωνισμού, σε όλες τις διακυμάνσεις της αγοράς.

Εξαιτίας της επέκτασης των μηχανών και του καταμερισμού της εργασίας, η δουλειά των προλετάριων έχει χάσει κάθε ανεξάρτητο χαρακτήρα και επομένως κάθε γοητεία για τους εργάτες. Ο εργάτης γίνεται ένα απλό εξάρτημα της μηχανής απ' το οποίο ζητούν μόνο τον πιο απλό, τον πιο μονότονο χειρισμό, αυτόν που μπορεί να μαθευτεί πιο εύκολα. Το κόστος λοιπόν που στοιχίζει ο εργάτης περιορίζεται σχεδόν αποκλειστικά στα μέσα διαβίωσης που χρειάζεται για τη διαβίωσή του και για τη διάδοση της φυλής του. Η τιμή όμως ενός εμπορεύματος, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας, είναι ίση με το κόστος της παραγωγής του. Ως εκ τούτου, όσο αυξάνεται η αποκρουστικότητα της δουλειάς, μειώνονται οι μισθοί. Ακόμα περισσότερο, στο βαθμό που αυξάνονται τα μηχανήματα και ο καταμερισμός της εργασίας, στον ίδιο βαθμό αυξάνεται και η μάζα της εργασίας, είτε με την αύξηση των ωρών εργασίας, είτε με την αύξηση της εργασίας που ζητούν απ' αυτόν σε ένα δοσμένο χρονικό διάστημα, είτε με την επιτάχυνση της λειτουργίας των μηχανών κ.λπ.

Η σύγχρονη βιομηχανία μετέτρεψε το μικρό εργαστήριο του πατριαρχικού μάστορα στο μεγάλο εργοστάσιο του βιομήχανου καπιταλιστή. Οι εργατικές μάζες, στριμωγμένες στα εργοστάσια, οργανώνονται σαν στρατιώτες. Τους βάζουν σαν απλούς στρατιώτες της βιομηχανίας κάτω από την επίβλεψη μιας ολόκληρης ιεραρχίας υπαξιωματικών και αξιωματικών. Δεν είναι μόνο σκλάβοι της αστικής τάξης, του αστικού κράτους, αλλά κάθε μέρα, κάθε ώρα, υποδουλώνονται από τις μηχανές, από τον αρχιεργάτη και πάνω απ' όλα

από τον ίδιο τον αστό εργοστασιάρχη. Όσο πιο πολύ αυτός ο δεσποτισμός διακηρύσσει ανοιχτά σαν σκοπό του το κέρδος, τόσο πιο μικροπρεπής, πιο μισητός, πιο εξοργιστικός γίνεται.

Όσο πιο λίγη επιδεξιότητα και δύναμη απαιτεί η χειρωνακτική εργασία, δηλαδή όσο πιο πολύ εξελίσσεται η σύγχρονη βιομηχανία, τόσο πιο πολύ η δουλειά των ανδρών αντικαθίσταται από αυτή των γυναικών. Οι διακρίσεις ηλικίας και φύλου δεν έχουν πια κοινωνική σημασία για την εργατική τάξη. Υπάρχουν μόνο εργαλεία δουλειάς που έχουν διαφορετικό κόστος ανάλογα με την ηλικία και το φύλο.

Όταν συμπληρωθεί η εκμετάλλευση του εργάτη από τον εργοστασιάρχη μέχρι το σημείο εκείνο που ο εργάτης να έχει εισπράξει το μισθό του σε χρήμα, τότε πέφτουν πάνω του τα άλλα τμήματα της αστικής τάξης: ο σπιτονοικοκύρης, ο μπακάλης, ο ενεχυροδανειστής κ.λπ.

Οι μέχρι τότε μικρομεσαίες τάξεις, οι μικροί βιομήχανοι, οι έμποροι και οι εισοδηματίες, οι βιοτέχνες και οι αγρότες, όλες αυτές οι τάξεις κατρακυλούν στο προλεταριάτο, από τη μια γιατί το μικρό τους κεφάλαιο δεν φτάνει για την λειτουργία της μεγάλης βιομηχανίας και υποκύπτει στο ανταγωνισμό με τους μεγαλύτερους καπιταλιστές, και από την άλλη, γιατί νέοι τρόποι παραγωγής υποβιβάζουν τη σημασία της επαγγελματικής τους δεξιοτεχνίας. Έτσι το προλεταριάτο στρατολογείται από όλες τις τάξεις του πληθυσμού.

Το προλεταριάτο περνάει από διάφορα στάδια ανάπτυξης. Η πάλη του ενάντια στην αστική τάξη αρχίζει από τη μέρα που αρχίζει να υπάρχει.

Στην αρχή, ενάντια στους μεμονωμένους αστούς, που τους εκμεταλλεύονται άμεσα, παλεύουν οι μεμονωμένοι εργάτες, ύστερα οι εργάτες ενός εργοστασίου, μετά οι εργάτες ενός κλάδου σε κάποιο μέρος. Στρέφουν τις επιθέσεις τους όχι μόνο ενάντια στις αστικές σχέσεις παραγωγής, τις στρέφουν ενάντια στα ίδια τα εργαλεία παραγωγής· καταστρέφουν τα ξένα ανταγωνιστικά εμπορεύματα, σπάνε τις μηχανές, καίνε τα εργοστάσια και προσπαθούν να ανακτήσουν τη χαμένη θέση του μεσαιωνικού εργάτη.

Σε αυτό το στάδιο, οι εργάτες αποτελούν μια μάζα διασκορπισμένη σε όλη τη χώρα και κατακερματισμένη από το ανταγωνισμό. Η μαζική συσπείρωση των εργατών δεν είναι ακόμα το αποτέλεσμα της δικής τους συνένωσης, αλλά το αποτέλεσμα της συνένωσης της αστικής τάξης, η οποία, για να πετύχει τους δικούς της πολιτικούς στόχους, είναι υποχρεωμένη να βάλει σε κίνηση ολόκληρο το προλεταριάτο και έχει για την ώρα τη δύναμη να το κάνει αυτό.

Σε αυτό το στάδιο λοιπόν, οι προλετάριοι δεν καταπολεμούν ακόμα τους δικούς τους εχθρούς, αλλά τους εχθρούς των εχθρών τους, τα υπολείμματα της απόλυτης μοναρχίας, τους γαιοκτήμονες, τους μη βιομήχανους αστούς, τους μικροαστούς. Έτσι, όλη η ιστορική κίνηση είναι συγκεντρωμένη στα χέρια της αστικής τάξης· κάθε νίκη που κερδί-

ζεται με αυτόν τον τρόπο είναι μια αστική νίκη.

Με την ανάπτυξη όμως της βιομηχανίας, το προλεταριάτο όχι μόνο πολλαπλασιάζεται· συσπειρώνεται σε μεγαλύτερες μάζες, η δύναμή του μεγαλώνει και τη νιώθει όλο και περισσότερο. Τα συμφέροντα, οι συνθήκες ζωής του προλεταριάτου εξισώνονται όσο πάει και περισσότερο από το γεγονός ότι η μηχανή σβήνει όλο και πιο πολύ τις διακρίσεις στη δουλειά και οι μισθοί μειώνονται σχεδόν παντού στο ίδιο χαμηλό επίπεδο. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός των αστών ανάμεσά τους και οι εμπορικές κρίσεις που προκαλεί ο ανταγωνισμός αυτός, κάνουν το μισθό των εργατών όλο και πιο ασταθή. Η ολοένα και πιο γρήγορα αναπτυσσόμενη, η αδιάκοπη βελτίωση των μηχανών κάνει τη θέση τους όλο και πιο επισφαλή. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στο μεμονωμένο εργάτη και στο μεμονωμένο αστό παίρνουν όλο και περισσότερο το χαρακτήρα συγκρούσεων ανάμεσα σε δύο τάξεις. Οι εργάτες αρχίζουν έτσι να συγκροτούν συνασπισμούς ενάντια στους αστούς· συνασπίζονται για να υπερασπίσουν το μισθό της εργασίας τους. Ιδρύουν ακόμα και μόνιμες ενώσεις για να εξασφαλίσουν τα μέσα στην περίπτωση ενδεχόμενων ανταρσιών. Εδώ κι εκεί η πάλη ξεσπάει με τη μορφή εξεγέρσεων.

Από καιρό σε καιρό οι εργάτες νικούν, αλλά μόνο προσωρινά. Το πραγματικό αποτέλεσμα των αγώνων τους δεν είναι η άμεση επιτυχία, αλλά η διαρκώς διευρυνόμενη ενοποίηση των εργατών. Η ενότητα αυτή προωθείται από τα αναπτυσσόμενα μέσα συγκοινωνίας που παράγονται από τη μεγάλη βιομηχανία η οποία φέρνει τους εργάτες από διάφορα μέρη σε επαφή μεταξύ τους. Το μόνο όμως που χρειάζεται είναι μια σύνδεση μεταξύ τους για να συνενωθούν οι πολλοί τοπικοί αγώνες, που έχουν παντού τον ίδιο χαρακτήρα, σε μια εθνική, μια ταξική πάλη. Κάθε ταξικός αγώνας όμως είναι ένας πολιτικός αγώνας. Και την ένωση, που οι αστοί του μεσαίωνα με τους καρόδρομούς του χρειάστηκαν αιώνες για να την πραγματοποιήσουν, οι σύγχρονοι προλετάριοι την πραγματοποιούν με τους σιδηρόδρομους μέσα σε λίγα χρόνια.

Αυτή η οργάνωση των προλετάριων σε τάξη και επομένως σε πολιτικό κόμμα, διασπάται πάλι κάθε στιγμή από το συναγωνισμό που υπάρχει ανάμεσα στους ίδιους τους εργάτες. Ξαναγεννιέται, όμως, πάντα, όλο και πιο δυνατή, πιο στέρεη, πιο ισχυρή. Επωφελείται από τις διασπάσεις μέσα στην ίδια την αστική τάξη και επιβάλλει έτσι την αναγνώριση με νομοθετική μορφή ορισμένων συμφερόντων των εργατών. Έτσι επέβαλε το νόμο για το δεκάωρο στην Αγγλία.

Οι συγκρούσεις της παλιάς κοινωνίας γενικά προωθούν την πορεία ανάπτυξης του προλεταριάτου με πολλούς τρόπους. Η αστική τάξη βρίσκεται σε έναν διαρκή αγώνα: στην αρχή ενάντια στην αριστοκρατία· αργότερα, ενάντια στα τμήματα εκείνα της ίδιας της αστικής τάξης που τα συμφέροντά τους έρχονται σε αντίθεση με την πρόοδο της βιομηχανίας· πάντα, ενάντια στην αστική τάξη όλων των άλλων χωρών. Σε όλους αυτούς τους αγώνες, είναι υποχρεωμένη να κάνει έκκληση στο

προλεταριάτο, να ζητάει τη βοήθειά του και να το σύρει έτσι στην πολιτική κίνηση. Έτσι, η ίδια η αστική τάξη προμηθεύει το προλεταριάτο με τα δικά της στοιχεία μόρφωσης, δηλαδή τα όπλα ενάντια στον ίδιο τον εαυτό της.

Επιπλέον, όπως είδαμε, με την πρόοδο της βιομηχανίας ολόκληρα συστατικά μέρη της κυρίαρχης τάξης κατρακυλούν στο προλεταριάτο ή, τουλάχιστον, βλέπουν να απειλούνται οι συνθήκες της ζωής τους. Κι αυτά φέρνουν στο προλεταριάτο πολλά στοιχεία μόρφωσης.

Τέλος, σε περιόδους που η ταξική πάλη πλησιάζει στη λύση της, η πορεία διάλυσης μέσα στην κυρίαρχη τάξη, μέσα στο σύνολο της παλιάς κοινωνίας, προσλαμβάνει ένα χαρακτήρα τόσο σφοδρό, τόσο κραυγαλέο, που ένα μικρό τμήμα της κυρίαρχης τάξης αποσπάται από αυτήν και προσχωρεί στην επαναστατική τάξη, την τάξη που κρατά στα χέρια της το μέλλον. Όπως παλιά, επομένως, ένα μέρος των ευγενών πέρασε στην αστική τάξη, έτσι και τώρα ένα τμήμα της αστικής τάξης περνάει στο προλεταριάτο, και ειδικά ένα τμήμα από τους αστούς ιδεολόγους που κατάφεραν να ανυψωθούν ως τη θεωρητική κατανόηση όλης της ιστορικής κίνησης.

Από όλες τις τάξεις που αντιμετωπίζει η αστική τάξη σήμερα, μόνο το προλεταριάτο είναι μια πραγματικά επαναστατική τάξη. Οι υπόλοιπες τάξεις χάνονται κι εξαφανίζονται από τη μεγάλη βιομηχανία, ενώ το προλεταριάτο είναι το πιο χαρακτηριστικό προϊόν της.

Οι μεσαίες τάξεις, οι μικροβιομήχανοι, οι μικροέμποροι, οι βιοτέχνες, οι αγρότες, όλοι αυτοί πολεμούν την αστική τάξη για να διατηρήσουν την ύπαρξή τους σαν μεσαίες τάξεις και να σωθούν από τον αφανισμό. Άρα δεν είναι επαναστατικές αλλά συντηρητικές. Ακόμη περισσότερο, είναι αντιδραστικές, γιατί ζητούν να στρέψουν προς τα πίσω τον τροχό της ιστορίας. Αν είναι επαναστατικές, είναι σχετικά με το επικείμενο πέρασμά τους στο προλεταριάτο, και τότε δεν υπερασπίζουν τα σημερινά, αλλά τα μελλοντικά τους συμφέροντα, εγκαταλείπουν τη δική τους άποψη για να πάνε με την άποψη του προλεταριάτου. Το λούμπεν προλεταριάτο[1], αυτό το παθητικό προϊόν σαπίλας των πιο χαμηλών στρωμάτων της παλιάς κοινωνίας, παρασέρνεται εδώ κι εκεί στο κίνημα από την προλεταριακή επανάσταση, όμως από τις συνθήκες της ζωής του είναι πάντα πρόθυμο να πουληθεί για αντιδραστικές ενέργειες.

Οι συνθήκες ύπαρξης της παλιάς κοινωνίας έχουν πια εκμηδενιστεί μέσα στις συνθήκες ύπαρξης του προλεταριάτου. Ο προλετάριος δεν έχει ιδιοκτησία. Οι σχέσεις του με τη γυναίκα του και με τα παιδιά δεν έχουν πια τίποτα το κοινό με τις σχέσεις της αστικής οικογένειας. Η σύγχρονη

1. Το «λούμπεν προλεταριάτο» προέρχεται ετυμολογικά από τη γερμανική λέξη Lumpen (κουρέλια) και δηλώνει τα άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση απόλυτης ένδειας ή έσχατης κοινωνικής εξαθλίωσης. Ο όρος χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από τον Μαρξ στο βιβλίο του «Ταξικοί αγώνες στη Γαλλία» (1848), όπου διακρίνει εφτά κοινωνικές τάξεις και στρώματα: την αστική τάξη, τη βιομηχανική αστική τάξη, την εμπορική αστική τάξη, τους μικροαστούς, τους αγρότες, το προλεταριάτο και τέλος το λούμπεν προλεταριάτο. (σ.τ.μ.)

βιομηχανική εργασία, η σύγχρονη υποδούλωση στο κεφάλαιο, που είναι ίδια στην Αγγλία και τη Γαλλία, στην Αμερική και τη Γερμανία, αφαίρεσε από τον προλετάριο κάθε εθνικό χαρακτήρα. Γι' αυτόν, οι νόμοι, η ηθική, η θρησκεία είναι τόσες πολλές αστικές προκαταλήψεις, όσα αστικά συμφέροντα κρύβονται πίσω τους.

Όλες οι προηγούμενες τάξεις που έπαιρναν την εξουσία προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν τη θέση που κατέκτησαν, υποτάσσοντας όλη την κοινωνία στους όρους του δικού τους τρόπου ιδιοποίησης. Οι προλετάριοι μπορούν να κατακτήσουν τις κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις μόνο καταργώντας τον έως σήμερα δικό τους τρόπο ιδιοποίησης και επομένως όλο τον έως τώρα τρόπο ιδιοποίησης. Οι προλετάριοι δεν έχουν τίποτα δικό τους να εξασφαλίσουν, έχουν όμως να καταστρέψουν κάθε έως τώρα ατομική ασφάλεια και ατομική εξασφάλιση.

Όλα τα προηγούμενα κινήματα ήταν κινήματα της μειοψηφίας ή προς όφελος μιας μειοψηφίας. Το προλεταριακό κίνημα είναι το ανεξάρτητο κίνημα της τεράστιας πλειοψηφίας προς όφελος της τεράστιας πλειοψηφίας. Το προλεταριάτο, το κατώτερο στρώμα της σύγχρονης κοινωνίας, δεν μπορεί να ξεσηκωθεί, δεν μπορεί να ανυψωθεί χωρίς να τινάξει στον αέρα όλο το εποικοδόμημα των στρωμάτων που απαρτίζουν την επίσημη κοινωνία.

Η πάλη του προλεταριάτου ενάντια στην αστική τάξη, αν όχι στο περιεχόμενο, στη μορφή είναι κατ' αρχήν εθνική. Φυσικά, το προλεταριάτο κάθε χώρας πρέπει να ξεμπερδέψει πριν απ' όλα με τη δική του αστική τάξη.

Οριοθετώντας τις πιο γενικές φάσεις της εξέλιξης τον προλεταριάτου, παρακολουθήσαμε το λίγο-πολύ καλυμμένο εμφύλιο πόλεμο μέσα στην υπάρχουσα κοινωνία, μέχρι το σημείο που ο πόλεμος αυτός ξεσπάει σε ανοιχτή επανάσταση και με τη βίαιη ανατροπή της αστικής τάξης, το προλεταριάτο θεμελιώνει την κυριαρχία του.

Όπως είδαμε, όλες οι προηγούμενες κοινωνίες βασίζονταν στην αντίθεση ανάμεσα σε τάξεις που καταπιέζουν και σε τάξεις που καταπιέζονται. Για να μπορεί όμως κανείς να καταπιέζει μια τάξη, πρέπει να εξασφαλίσει στην τάξη αυτή τέτοιους όρους ύπαρξης, που να της δίνουν τη δυνατότητα να ζει τουλάχιστον τη ζωή του σκλάβου. Ο δουλοπάροικος στην εποχή της φεουδαρχίας κατάφερε να ανέβει με τη δουλειά του και να γίνει μέλος της κοινότητας σαν δουλοπάροικος, όπως και ο μικροαστός κατάφερε να γίνει αστός κάτω από το ζυγό του φεουδαρχικού απολυταρχισμού. Ο σύγχρονος εργάτης από την άλλη, αντί να ανυψώνεται με την πρόοδο της βιομηχανίας, βυθίζεται όλο και πιο χαμηλά, πιο κάτω ακόμα κι από τις συνθήκες ζωής της ίδιας του της τάξης. Ο εργάτης γίνεται φτωχός και η φτωχολογιά μεγαλώνει πιο γρήγορα από τον πληθυσμό και τον πλούτο.

Είναι προφανές ότι η αστική τάξη είναι ανίκανη να παραμείνει πλέον η

κυρίαρχη τάξη της κοινωνίας και να επιβάλει στην κοινωνία σαν ρυθμιστικό νόμο τους όρους ύπαρξης της τάξης της. Είναι ανίκανη να κυριαρχεί γιατί είναι ανίκανη να εξασφαλίσει στο σκλάβο της την ύπαρξη, ακόμα και μέσα στη σκλαβιά του, γιατί είναι υποχρεωμένη να τον ρίξει σε μια θέση που θα χρειάζεται να τον τρέφει αυτή αντί να τρέφεται η ίδια από αυτόν. Η κοινωνία δεν μπορεί πλέον να ζήσει κάτω από την κυριαρχία της αστικής τάξης, δηλαδή η ύπαρξη της αστικής τάξης δεν συμβιβάζεται άλλο με την κοινωνία.

Η βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη και την κυριαρχία της αστικής τάξης είναι η συσσώρευση πλούτου στα χέρια των ιδιωτών, ο σχηματισμός και η αύξηση του κεφαλαίου· η προϋπόθεση του κεφαλαίου είναι η μισθωτή εργασία. Η μισθωτή εργασία βασίζεται αποκλειστικά στο συναγωνισμό ανάμεσα στους ίδιους τους εργάτες. Η πρόοδος της βιομηχανίας, της οποίας η αστική τάξη είναι ο αδύναμος και μη αντιστασιακός φορέας, βάζει στη θέση της απομόνωσης των εργατών μέσα από το συναγωνισμό την επαναστατική τους συνένωση μέσα από την οργάνωση. Με την ανάπτυξη της μεγάλης βιομηχανίας, λοιπόν, η ίδια η βάση πάνω στην οποία παράγει και ιδιοποιείται τα προϊόντα αφαιρείται κάτω από τα πόδια της αστικής τάξης. Η αστική τάξη παράγει τους ίδιους τους νεκροθάφτες της. Η πτώση της και η νίκη του προλεταριάτου είναι το ίδιο αναπόφευκτα.

II.

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ

Ποια είναι η σχέση των κομμουνιστών προς τους προλετάριους γενικά; Οι κομμουνιστές δεν αποτελούν κανένα ξεχωριστό κόμμα απέναντι στα άλλα εργατικά κόμματα. Δεν έχουν συμφέροντα που ξεχωρίζουν από τα συμφέροντα του προλεταριάτου στο σύνολο του.

Δεν διακηρύσσουν κάποιες ιδιαίτερες αρχές, με τις οποίες θα ήθελαν να πλάσουν το προλεταριακό κίνημα.

Η μόνη διαφορά μεταξύ των κομμουνιστών και των άλλων προλεταριακών κομμάτων είναι ότι, αφενός, στους διάφορους εθνικούς αγώνες των προλετάριων τονίζουν και διεκδικούν τα συμφέροντα ολόκληρου του προλεταριάτου, ανεξαρτήτως εθνικότητας, και αφετέρου, ότι στις διάφορες βαθμίδες ανάπτυξης μέσα από τα οποία περνάει η πάλη ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη, εκπροσωπούν πάντα τα συμφέροντα του κινήματος στο σύνολο του.

Οι κομμουνιστές είναι επομένως στην πράξη το πιο αποφασιστικό, συνεχώς προωθητικό τμήμα των εργατικών κομμάτων όλων των χωρών· θεωρητικά έχουν ένα πλεονέκτημα έναντι της υπόλοιπης μάζας του προλεταριάτου στην αντίληψη των συνθηκών, της πορείας και των γενικών αποτελεσμάτων του προλεταριακού κινήματος.

Ο άμεσος στόχος των κομμουνιστών είναι ο ίδιος με αυτόν όλων των άλλων προλεταριακών κομμάτων: ταξική συγκρότηση του προλεταριάτου, ανατροπή της αστικής κυριαρχίας, κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο. Οι θεωρητικές θέσεις των κομμουνιστών δεν βασίζονται σε καμία περίπτωση σε ιδέες, σε αρχές, που εφευρέθηκαν ή ανακαλύφθηκαν από τούτον ή εκείνον τον αναμορφωτή του κόσμου.

Οι θέσεις τους αποτελούν μόνο τη γενική έκφραση πραγματικών σχέσεων της υπάρχουσας πάλης των τάξεων, ενός ιστορικού κινήματος που συντελείται μπροστά στα μάτια μας. Η κατάργηση των μέχρι τώρα σχέσεων ιδιοκτησίας δεν αποτελεί καθόλου ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κομμουνισμού.

Όλες οι σχέσεις ιδιοκτησίας υπόκειντάν σε μια συνεχή ιστορική αλλαγή, σε μια συνεχή ιστορική μεταβολή.

Η γαλλική επανάσταση, για παράδειγμα, κατάργησε τη φεουδαρχική ιδιοκτησία προς όφελος της αστικής ιδιοκτησίας.

Αυτό που χαρακτηρίζει τον κομμουνισμό δεν είναι η κατάργηση της

ιδιοκτησίας γενικά, αλλά η κατάργηση της αστικής ιδιοκτησίας.

Η σύγχρονη, όμως, αστική ατομική ιδιοκτησία είναι η απόλυτη και η πληρέστερη έκφραση της παραγωγής και ιδιοποίησης των προϊόντων, που βασίζεται σε ταξικές αντιθέσεις, στην εκμετάλλευση τον ενός απ' τον άλλο.

Με αυτή την έννοια, οι κομμουνιστές μπορούν να συνοψίσουν τη θεωρία τους σε μια φράση: κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας.

Εμείς οι κομμουνιστές έχουμε κατηγορηθεί ότι θέλουμε να καταργήσουμε την ιδιοκτησία που αποκτήθηκε με την προσωπική δουλειά· την ιδιοκτησία που αποτελεί τη βάση κάθε προσωπικής ελευθερίας, δραστηριότητας και αυτοτέλειας.

Την ιδιοκτησία που είναι προϊόν δουλειάς, που αποκτήθηκε και κερδήθηκε με την προσωπική εργασία! Μήπως μιλάτε για τη μικροαστική, τη μικροαγροτική ιδιοκτησία που είναι προγενέστερη από την αστική ιδιοκτησία; Αυτή δεν χρειάζεται να την καταργήσουμε εμείς, αυτή την κατάργησε και την καταργεί καθημερινά η ανάπτυξη της βιομηχανίας.

Ή μήπως μιλάτε για τη σύγχρονη αστική ατομική ιδιοκτησία;

Μήπως όμως η μισθωτή εργασία, η εργασία του προλεταριάτου, του δημιουργεί ιδιοκτησία; Με τίποτα. Δημιουργεί το κεφάλαιο, δηλαδή την ιδιοκτησία η οποία εκμεταλλεύεται τη μισθωτή εργασία, η οποία μπορεί να αυξηθεί μόνο με την προϋπόθεση ότι θα παράγει καινούργια μισθωτή εργασία, για να την εκμεταλλευτεί και πάλι. Η ιδιοκτησία στη σημερινή της μορφή κινείται στην αντίθεση μεταξύ κεφαλαίου και μισθωτής εργασίας. Ας εξετάσουμε τις δύο πλευρές αυτής της αντίθεσης:

Το να είσαι καπιταλιστής δεν σημαίνει μόνο να κατέχεις μια καθαρά προσωπική θέση, αλλά και μια κοινωνική θέση στην παραγωγή. Το κεφάλαιο είναι συλλογικό προϊόν και μπορεί να μπει σε κίνηση μόνο με την κοινή δράση πολλών μελών και, σε τελευταία ανάλυση μάλιστα, μόνο με την κοινή δράση όλων των μελών της κοινωνίας. Άρα το κεφάλαιο δεν είναι μια προσωπική δύναμη, αλλά μια κοινωνική δύναμη.

Επομένως, αν το κεφάλαιο μεταβληθεί σε κοινή ιδιοκτησία, που θα ανήκει σε όλα τα μέλη της κοινωνίας, τότε δεν είναι μια προσωπική ιδιοκτησία που μετατρέπεται σε κοινωνική ιδιοκτησία. Μεταβάλλεται μόνο ο κοινωνικός χαρακτήρας της ιδιοκτησίας. Χάνει τον ταξικό της χαρακτήρα.

Ας έρθουμε στη μισθωτή εργασία:

Η μέση τιμή της μισθωτής εργασίας είναι το κατώτατο όριο του μισθού της εργασίας, δηλαδή το άθροισμα των μέσων διαβίωσης που είναι απαραίτητα για να διατηρηθεί ο εργάτης στη ζωή σαν εργάτης. Έτσι, αυτό που αποκτά ο εργάτης με τη δραστηριότητά του, του είναι αρκετό μόνο για να αναπαραγάγει απλώς την ίδια του την ύπαρξη. Δεν θέλουμε με κανέναν τρόπο να καταργήσουμε αυτή την προσωπική ιδιοποίηση των προϊόντων της εργασίας, που έχει σκοπό την αναπαρα-

γωγή της άμεσης ζωής, μια ιδιοποίηση, που δεν αφήνει κανένα καθαρό κέρδος που θα μπορούσε να δώσει δικαίωμα πάνω στη δουλειά των άλλων. Θέλουμε μόνο να εξαλείψουμε τον άθλιο χαρακτήρα αυτής της ιδιοποίησης, στην οποία ο εργάτης ζει μόνο για να αυξάνει το κεφάλαιο, ζώντας μόνο όσο το απαιτούν τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης. Στην αστική κοινωνία η ζωντανή εργασία είναι μόνο ένα μέσο για την αύξηση της συσσωρευμένης εργασίας. Στην κομμουνιστική κοινωνία η συσσωρευμένη εργασία είναι μόνο ένα μέσο για να διευρύνει, να πλουτίζει και να προάγει τη ζωή των εργατών.

Στην αστική κοινωνία, λοιπόν, το παρελθόν κυριαρχεί πάνω στο παρόν, στην κομμουνιστική κοινωνία το παρόν κυριαρχεί πάνω στο παρελθόν. Στην αστική κοινωνία το κεφάλαιο είναι ανεξάρτητο και προσωπικό, ενώ το άτομο που δρα είναι εξαρτημένο και απρόσωπο.

Και η κατάργηση αυτής της σχέσης είναι αυτό που η αστική τάξη ονομάζει κατάργηση της προσωπικότητας και της ελευθερίας! Και με το δίκιο της. Πρόκειται όμως για την κατάργηση της αστικής προσωπικότητας, της αστικής ανεξαρτησίας και της αστικής ελευθερίας.

Με τη λέξη ελευθερία εννοούν, μέσα στις σημερινές συνθήκες των αστικών σχέσεων παραγωγής, το ελεύθερο εμπόριο, την ελεύθερη αγορά και πώληση.

Αν όμως πέσει το παζάρεμα, πέφτει μαζί και το ελεύθερο παζάρεμα. Οι κενολογίες για το ελεύθερο παζάρεμα, καθώς και τα παχιά λόγια της αστικής μας τάξης για ελευθερία, έχουν γενικά κάποιο νόημα όταν πρόκειται για το δεσμευμένο παζάρεμα, για τον υποδουλωμένο αστό του μεσαίωνα, δεν έχουν όμως κανένα νόημα όταν πρόκειται για την κομμουνιστική κατάργηση του παζαρέματος, για την κατάργηση των αστικών σχέσεων παραγωγής και για την κατάργηση ης ίδιας της αστικής τάξης.

Σας πιάνει ανατριχίλα γιατί θέλουμε να καταργήσουμε την ατομική ιδιοκτησία. Όμως στη σημερινή σας κοινωνία, η ατομική ιδιοκτησία έχει καταργηθεί για τα εννιά δέκατα των μελών της, υπάρχει ακριβώς επειδή δεν υπάρχει για τα εννέα δέκατα. Μας κατηγορείτε, λοιπόν, γιατί θέλουμε να καταργήσουμε μια ιδιοκτησία που προϋποθέτει σαν απαραίτητο όρο την έλλειψη ιδιοκτησίας για την συντριπτική πλειοψηφία της κοινωνίας.

Με μια λέξη, μας κατηγορείτε γιατί θέλουμε να καταργήσουμε τη δική σας ιδιοκτησία. Ναι, αυτό θέλουμε.

Από τη στιγμή που η εργασία δεν μπορεί πλέον να μετατραπεί σε κεφάλαιο, σε χρήμα, σε μίσθωμα γης, εν ολίγοις, σε μια κοινωνική δύναμη που μπορεί να μονοπωληθεί, δηλαδή από τη στιγμή που η προσωπική ιδιοκτησία δεν μπορεί πλέον να μετατραπεί σε αστική ιδιοκτησία, από εκείνη τη στιγμή δηλώνετε ότι το άτομο καταργείται.

Παραδέχεστε, λοιπόν, πως με τη λέξη άτομο δεν εννοείτε παρά μόνο τον αστό, μόνο τον αστό ιδιοκτήτη. Και αυτό το άτομο πρέπει πραγματι-

κά να εξαλειφθεί.

Ο κομμουνισμός δεν αφαιρεί από κανέναν τη δυνατότητα να ιδιοποιείται κοινωνικά προϊόντα, αφαιρεί μόνο τη δυνατότητα να υποδουλώνει με την αυτή την ιδιοποίηση την εργασία των άλλων.

Έχει διατυπωθεί η ένσταση ότι με την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας θα σταματήσει κάθε δραστηριότητα και ότι θα επικρατήσει μια γενική τεμπελιά.

Αν ήταν έτσι, τότε η αστική κοινωνία θα έπρεπε από καιρό να έχει χαθεί από την αδράνεια· γιατί αυτοί που δουλεύουν σε αυτήν δεν κερδίζουν τίποτα, κι αυτοί που κερδίζουν από αυτήν δεν δουλεύουν. Όλος αυτός ο συλλογισμός καταλήγει στην ταυτολογία ότι από τη στιγμή που δεν θα υπάρχει πια κεφάλαιο, δεν θα υπάρχει μισθωτή εργασία.

Όλες οι αντιρρήσεις που στρέφονται ενάντια στον κομμουνιστικό τρόπο ιδιοποίησης και παραγωγής των υλικών προϊόντων, έχουν επεκταθεί και ενάντια στην ιδιοποίηση και την παραγωγή των προϊόντων της πνευματικής εργασίας. Όπως η κατάργηση της ταξικής ιδιοκτησίας σημαίνει για τον αστό την κατάργηση της ίδιας της παραγωγής, έτσι και η κατάργηση της ταξικής μόρφωσης είναι γι' αυτόν ταυτόσημη με την κατάργηση της μόρφωσης γενικά. Η μόρφωση, που ο αστός κλαίει το χαμό της, για τη συντριπτική πλειοψηφία σημαίνει τη μετατροπή της σε εξάρτημα της μηχανής.

Αλλά μην μαλώνετε μαζί μας, συγκρίνοντας την κατάργηση της αστικής ιδιοκτησίας με τις αστικές σας αντιλήψεις για ελευθερία, μόρφωση, δίκαιο κ.λπ. Οι ίδιες οι ιδέες σας είναι προϊόντα των αστικών σχέσεων παραγωγής και ιδιοκτησίας, όπως και το δίκαιό σας είναι μόνο η θέληση της τάξης σας που αναγορεύτηκε σε νόμο, μια θέληση που το περιεχόμενό της καθορίζεται από τις υλικές συνθήκες ύπαρξης της τάξης σας.

Συμμερίζεστε και εσείς την συμφεροντολογική αντίληψη, μαζί με όλες τις κυρίαρχες τάξεις που εξαφανίστηκαν, σύμφωνα με την οποία μετατρέπετε τις σχέσεις σας παραγωγής και ιδιοκτησίας, από σχέσεις ιστορικές και προσωρινές στην πορεία της παραγωγής, σε αιώνιους νόμους της φύσης και της λογικής. Αυτό που αντιλαμβάνεστε για την αρχαία ιδιοκτησία, αυτό που αντιλαμβάνεστε για τη φεουδαρχική ιδιοκτησία, δεν μπορείτε να το αντιληφθείτε για την αστική ιδιοκτησία.

Κατάργηση της οικογένειας! Ακόμα και οι πιο ριζοσπάστες εξοργίζονται με αυτή την επαίσχυντη πρόθεση των κομμουνιστών.

Σε τι βασίζεται η σημερινή, αστική οικογένεια; Πάνω στο κεφάλαιο, πάνω στο ατομικό κέρδος. Σε πλήρη ανάπτυξη, υπάρχει μόνο για την αστική τάξη· αλλά βρίσκει το συμπλήρωμά της στην αναγκαστική έλλειψη της οικογένειας για τον προλετάριο και στη δημόσια πορνεία.

Η αστική οικογένεια εξαλείφεται φυσικά μαζί με την εξάλειψη αυτού του συμπληρώματός της, και τα δύο εξαφανίζονται μαζί με την εξαφάνιση του κεφαλαίου.

Μας κατηγορείτε ότι θέλουμε να καταργήσουμε την εκμετάλλευση των παιδιών απ’ τους γονείς τους; Το παραδεχόμαστε αυτό το έγκλημα.

Μας λέτε, όμως, ότι καταργούμε τις πιο προσφιλείς σχέσεις, αντικαθιστώντας τη διαπαιδαγώγηση στο σπίτι με την κοινωνική διαπαιδαγώγηση.

Και μήπως και η δική σας διαπαιδαγώγηση δεν καθορίζεται από την κοινωνία; Μήπως δεν καθορίζεται από τις κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες ανατρέφετε τα παιδιά σας με την άμεση ή έμμεση παρέμβαση της κοινωνίας, μέσω του σχολείου κ.λπ.; Την επίδραση της κοινωνίας στη διαπαιδαγώγηση δεν την επινοούν οι κομμουνιστές· αυτοί μόνο το χαρακτήρα της αλλάζουν, αποσπούν τη διαπαιδαγώγηση από την επίδραση της κυρίαρχης τάξης.

Οι αστικές φλυαρίες για την οικογένεια και τη διαπαιδαγώγηση, για τις προσφιλείς σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, γίνονται τόσο πιο αηδιαστικές, όσο περισσότερο σπάνε όλοι οι οικογενειακοί δεσμοί για τους προλετάριους, εξαιτίας της μεγάλης βιομηχανίας, και τα παιδιά μεταβάλλονται σε απλά εμπορικά είδη και εργαλεία εργασίας.

Μα εσείς οι κομμουνιστές θέλετε να εισαγάγετε την κοινοκτημοσύνη των γυναικών, φωνάζει εν χορώ όλη η αστική τάξη.

Ο αστός βλέπει στη γυναίκα του ένα απλό εργαλείο παραγωγής. Ακούει να λένε πως τα εργαλεία παραγωγής πρόκειται να τα εκμεταλλεύονται από κοινού και φυσικά δεν μπορεί να σκεφτεί τίποτε άλλο, παρά ότι η μοίρα της κοινοκτημοσύνης θα βρει και τις γυναίκες.

Δεν υποπτεύεται καν πως πρόκειται ακριβώς να καταργηθεί η θέση της γυναίκας σαν απλό εργαλείο παραγωγής.

Κατά τα άλλα, δεν υπάρχει τίποτα πιο γελοίο από την υπερηθική φρίκη που προκαλεί στους αστούς μας η δήθεν επίσημη κοινοκτημοσύνη των γυναικών από τους κομμουνιστές. Οι κομμουνιστές δεν έχουν ανάγκη να καθιερώσουν την κοινοκτημοσύνη των γυναικών, αυτή υπήρχε σχεδόν πάντα.

Οι αστοί μας, που δεν αρκούνται απ’ το να έχουν στη διάθεσή τους τις γυναίκες και τις κόρες των προλετάριών τους, χωρίς καν να γίνεται λόγος για την επίσημη πορνεία, βρίσκουν μια ιδιαίτερη ευχαρίστηση να ξελογιάζουν ο ένας τη γυναίκα του άλλου.

Ο αστικός γάμος είναι στην πραγματικότητα η κοινοκτημοσύνη των παντρεμένων γυναικών. Το πολύ-πολύ θα μπορούσαν να κατηγορήσουν τους κομμουνιστές ότι στη θέση μιας υποκριτικά κρυμμένης κοινοκτημοσύνης των γυναικών θέλουν να βάλουν μια επίσημη, ανοιχτόκαρδη κοινοκτημοσύνη. Άλλωστε είναι αυτονόητο πως με την κατάργηση των σημερινών σχέσεων παραγωγής εξαφανίζεται και η κοινοκτημοσύνη των γυναικών που απορρέει από αυτές, δηλαδή η επίσημη και η ανεπίσημη πορνεία.

Οι κομμουνιστές έχουν επίσης κατηγορηθεί ότι θέλουν να καταργήσουν την πατρίδα και την εθνικότητα. Οι εργάτες δεν έχουν

πατρίδα. Δεν μπορείς να τους πάρεις αυτό που δεν έχουν. Αφού, όμως, το προλεταριάτο πρέπει πρώτα να κατακτήσει την πολιτική εξουσία, να ανέλθει στο καθεστώς μιας εθνικής τάξης και να συγκροτηθεί το ίδιο σαν έθνος, είναι και το ίδιο ακόμα εθνικό, αν και σε καμιά περίπτωση με την έννοια που δίνει η αστική τάξη.

Οι εθνικοί διαχωρισμοί και οι εθνικές αντιθέσεις ανάμεσα στους λαούς εξαφανίζονται όλο και περισσότερο με την ανάπτυξη της αστικής τάξης, με την ελευθερία του εμπορίου, την παγκόσμια αγορά, την ομοιομορφία της βιομηχανικής παραγωγής και των συνθηκών ζωής που αντιστοιχούν σ' αυτήν.

Η κυριαρχία του προλεταριάτου θα τους εξαφανίσει ακόμη περισσότερο. Η ενωμένη δράση, τουλάχιστον των πολιτισμένων χωρών, είναι ένας από τους πρώτους όρους της απελευθέρωσής του.

Στο βαθμό που θα καταργείται η εκμετάλλευση του ενός ατόμου από το άλλο, θα καταργείται και η εκμετάλλευση του ενός έθνους από το άλλο. Με τον ανταγωνισμό των τάξεων μέσα στο έθνος, εξαλείφεται και η εχθρική στάση των εθνών μεταξύ τους.

Οι κατηγορίες κατά του κομμουνισμού, που διατυπώνονται από θρησκευτικές, φιλοσοφικές και ιδεολογικές απόψεις γενικά, δεν αξίζουν να συζητηθούν διεξοδικά.

Χρειάζεται μήπως μεγαλύτερη νοημοσύνη για να καταλάβει κανείς ότι μαζί με τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων, μαζί με τις κοινωνικές τους σχέσεις, με την κοινωνική τους ύπαρξη, αλλάζουν και οι παραστάσεις, οι αντιλήψεις και οι έννοιές τους, με μια λέξη αλλάζει και η συνείδησή τους;

Τι άλλο αποδεικνύει η ιστορία των ιδεών από το ότι η πνευματική παραγωγή μεταβάλλεται μαζί με την υλική παραγωγή; Οι κυρίαρχες ιδέες μιας εποχής ήταν πάντα μόνο οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης.

Μιλάνε για ιδέες που φέρνουν επανάσταση σε μια ολόκληρη κοινωνία· με αυτό εκφράζουν απλώς το γεγονός, ότι μέσα στην παλιά κοινωνία έχουν διαμορφωθεί τα στοιχεία μιας νέας, ότι με τη διάλυση των παλιών συνθηκών ζωής συμβαδίζει η διάλυση των παλιών ιδεών.

Όταν ο παλιός κόσμος ήταν έτοιμος να καταρρεύσει, οι παλιές θρησκείες νικήθηκαν από τη χριστιανική θρησκεία. Όταν οι χριστιανικές ιδέες υπέκυψαν στις ιδέες του διαφωτισμού το 18ο αιώνα, η φεουδαρχική κοινωνία έδωσε τους αγώνες της μέχρι θανάτου με την αστική τάξη που ήταν τότε επαναστατική. Οι ιδέες της ελευθερίας της συνείδησης και της θρησκείας εκφράζανε μόνο την κυριαρχία του ελεύθερου συναγωνισμού στο πεδίο της γνώσης.

«Αλλά», θα μας πουν, «οι θρησκευτικές, ηθικές, φιλοσοφικές, πολιτικές, νομικές ιδέες κ.λπ. φυσικά, αλλάζουν στην πορεία της ιστορικής εξέλιξης. Όμως, η θρησκεία, η ηθική, η φιλοσοφία, η πολιτική, το δίκαιο μέσα σ' αυτή την αλλαγή διατηρούνται πάντα. Υπάρχουν ακόμα αιώνιες αλήθειες, όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη κ.λπ., που είναι

κοινές σε όλες τις κοινωνικές καταστάσεις. Ο κομμουνισμός όμως καταργεί τις αιώνιες αλήθειες, καταργεί τη θρησκεία και την ηθική, αντί να τις αναδιαμορφώσει, επομένως έρχεται σε αντίθεση με όλες τις προηγούμενες ιστορικές εξελίξεις».

Σε τι συνοψίζεται αυτή η κατηγορία; Η ιστορία όλης της έως τώρα κοινωνίας κινήθηκε μέσα σε ταξικούς ανταγωνισμούς, οι οποίοι διαμορφώνονταν διαφορετικά στις διάφορες εποχές. Αλλά όποια μορφή κι αν είχαν, η εκμετάλλευση του ενός μέρους της κοινωνίας από το άλλο είναι ένα γεγονός κοινό για όλους τους περασμένους αιώνες. Δεν είναι περίεργο λοιπόν που η κοινωνική συνείδηση όλων των αιώνων, παρά την ποικιλομορφία και τη διαφορετικότητα, κινείται μέσα σε ορισμένες κοινές μορφές, σε μορφές συνείδησης, που θα διαλυθούν ολοκληρωτικά μόνο με την πλήρη εξαφάνιση του ταξικού ανταγωνισμού.

Η κομμουνιστική επανάσταση αποτελεί την πιο ριζική ρήξη με τις πατροπαράδοτες σχέσεις ιδιοκτησίας. Δεν είναι καθόλου περίεργο που στην πορεία της ανάπτυξής της γίνονται οι πιο ριζικές ρήξεις με τις παραδοσιακές ιδέες.

Ας αφήσουμε όμως τώρα τις αντιρρήσεις της αστικής τάξης ενάντια στον κομμουνισμό. Είδαμε παραπάνω ότι το πρώτο βήμα στην εργατική επανάσταση είναι η ανύψωση του προλεταριάτου σε κυρίαρχη τάξη, η κατάκτηση της δημοκρατίας.

Το προλεταριάτο θα χρησιμοποιήσει την πολιτική του κυριαρχία για να αποσπάσει σταδιακά όλο το κεφάλαιο από την αστική τάξη, να συγκεντρώσει όλα τα εργαλεία παραγωγής στα χέρια του κράτους, δηλαδή στο προλεταριάτο οργανωμένο σαν κυρίαρχη τάξη, και να αυξήσει όσο το δυνατόν πιο γρήγορα τη μάζα των παραγωγικών δυνάμεων.

Αυτό, φυσικά, στην αρχή μπορεί να γίνει μόνο με δεσποτικές παρεμβάσεις στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας και στις αστικές σχέσεις παραγωγής, δηλαδή με μέτρα που οικονομικά φαίνονται ανεπαρκή και αστήρικτα, αλλά που στην πορεία τον κινήματος ξεπερνούν τον εαυτό τους και γίνονται αναπόφευκτα σαν μέσο για να ανατραπεί ολόκληρος ο τρόπος παραγωγής. Αυτά τα μέτρα, φυσικά, θα είναι διαφορετικά από χώρα σε χώρα.

Ωστόσο, για τις πιο προηγμένες χώρες, τα παρακάτω μέτρα θα μπορούν να μπουν σε εφαρμογή, σχεδόν παντού:

1. Απαλλοτρίωση της κυριότητας γης και χρησιμοποίηση της μίσθωσης γης, για να αντιμετωπιστούν οι κρατικές δαπάνες.

2. Γερή προοδευτική φορολογία.

3. Κατάργηση του κληρονομικού δικαίου.

4. Δήμευση της περιουσίας όλων των μεταναστών και των στασιαστών.

5. Συγκέντρωση πιστώσεων στα χέρια του κράτους, μέσω μιας εθνικής τράπεζας, που τα κεφάλαιά της θα ανήκουν στο κράτος και που θα έχει

το αποκλειστικό μονοπώλιο.

6. Συγκέντρωση στα χέρια του κράτους όλων των μέσων μεταφοράς.

7. Αύξηση του αριθμού των εθνικών εργοστασίων και των εργαλείων παραγωγής, εκχέρσωση και βελτίωση όλων των εδαφών, σύμφωνα με ένα γενικό σχέδιο.

8. Ίση υποχρεωτική δουλειά για όλους, οργάνωση βιομηχανικών στρατών, ιδιαίτερα για τη γεωργία.

9. Ενοποίηση της γεωργίας και της βιομηχανίας, με στόχο τη σταδιακή εξάλειψη της διαφοράς μεταξύ πόλης και της υπαίθρου.

10. Δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση για όλα τα παιδιά. Κατάργηση της εργασίας των παιδιών στα εργοστάσια με τη σημερινή της μορφή. Συνδυασμός της εκπαίδευσης με την υλική παραγωγή κ.λπ.

Όταν στην πορεία της εξέλιξης θα έχουν εξαφανιστεί οι ταξικές διαφορές, κι όταν θα έχει συγκεντρωθεί όλη η παραγωγή στα χέρια των οργανωμένων ατόμων, τότε η δημόσια εξουσία θα χάσει τον πολιτικό της χαρακτήρα. Η πολιτική εξουσία στην ουσία της είναι η οργανωμένη βία μιας τάξης για την καταπίεση μιας άλλης. Όταν το προλεταριάτο στην πάλη του ενάντια στην αστική τάξη συγκροτείται αναγκαστικά σε τάξη, όταν γίνεται με μια επανάσταση κυρίαρχη τάξη και σαν κυρίαρχη τάξη καταργεί βίαια τις παλιές σχέσεις παραγωγής, τότε μαζί με αυτές τις σχέσεις παραγωγής καταργεί τους όρους ύπαρξης της ταξικής αντίθεσης, τις τάξεις γενικά και έτσι και την ίδια τη δικιά του κυριαρχία σαν τάξη.

Η παλιά αστική κοινωνία με τις τάξεις και τις ταξικές της αντιθέσεις αντικαθίσταται από μια ένωση στην οποία η ελεύθερη ανάπτυξη του καθενός είναι η προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη όλων.

III.

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

1. Ο αντιδραστικός Σοσιαλισμός

α) Ο φεουδαρχικός Σοσιαλισμός

Η γαλλική και η αγγλική αριστοκρατία απ' την ίδια την ιστορική της θέση κλήθηκε να γράψει λίβελους ενάντια στη σύγχρονη αστική κοινωνία. Στη γαλλική επανάσταση του Ιουνίου του 1830, στο αγγλικό κίνημα για τη μεταρρύθμιση, η αριστοκρατία υπέκυψε για μια ακόμα φορά στο μισητό νεόπλουτο. Δεν θα μπορούσε πλέον να τίθεται θέμα σοβαρού πολιτικού αγώνα. Μόνο η φιλολογική πάλη της απέμεινε. Αλλά και στον τομέα της φιλολογίας η παλιά φρασεολογία της εποχής της παλινόρθωσης[1] είχε γίνει αδύνατη. Προκειμένου να προκαλέσει συμπάθειες, η αριστοκρατία έπρεπε να παραβλέψει φαινομενικά τα δικά της συμφέροντα και να διατυπώσει το κατηγορητήριό της ενάντια στην αστική τάξη μόνο προς το συμφέρον της εργατικής τάξης που ήταν θύμα της εκμετάλλευσης. Με αυτόν τον τρόπο απολάμβανε την ικανοποίηση ότι μπορούσε ν' απευθύνει λίβελους ενάντια στο νέο αφεντικό της και να του ψιθυρίζει στο αυτί λίγο-πολύ δυσοίωνες προφητείες.

Έτσι προέκυψε ο φεουδαρχικός σοσιαλισμός, μισός μοιρολόι, μισός λίβελος, μισός απόηχος του παρελθόντος, μισός προάγγελος του μέλλοντος, χτυπώντας μερικές φορές κατάστηθα την αστική τάξη με πικρόχολη, πνευματική, σαρκαστική κριτική, αλλά που φαινόταν πάντα κωμική στην απόλυτη αδυναμία της να κατανοήσει την πορεία της σύγχρονης ιστορίας.

Κουνούσαν σαν σημαία στα χέρια τους τον προλεταριακό σάκο της ζητιανιάς για να μαζέψουν τον κόσμο πίσω τους. Κάθε φορά όμως που τους ακολουθούσε, έβλεπε από πίσω τους τα παλιά φεουδαρχικά οικόσημα και έφευγε ξεσπάζοντας σε βροντερά ασεβή γέλια.

Ένα μέρος από τους γάλλους νομιμόφρονες[2] και της «Νέας Αγγλίας»[3] πρόσφεραν στον κόσμο αυτό το θέαμα.

1. Δεν εννοούμε την αγγλική παλινόρθωση του 1660-1689, αλλά τη γαλλική περίοδο της παλινόρθωσης του 1814-1830. *[Σχόλιο του Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888].*

2. Οπαδοί της δυναστείας των Βουρβόνων που ανατράπηκε το 1830. Εκπροσωπούσαν τα συμφέροντα των μεγάλων γαιοκτημόνων. Στον αγώνα ενάντια στη δυναστεία του οίκου της Ορλεάνης που κυριαρχούσε το 1830-1848 και που στηριζόταν στη χρηματιστική αριστο-

Όταν οι φεουδάρχες αποδεικνύουν ότι ο δικός τους τρόπος εκμετάλλευσης ήταν αλλιώς διαμορφωμένος από τον αστικό, τότε ξεχνούν μόνο ένα πράγμα, ότι αυτοί ασκούσαν την εκμετάλλευση μέσα σε ολότελα διαφορετικές καταστάσεις και συνθήκες που έχουν ξεπεραστεί σήμερα. Όταν αποδεικνύουν ότι κάτω από τη δική τους κυριαρχία δεν υπήρχε το σύγχρονο προλεταριάτο, ξεχνούν μόνο ότι η σύγχρονη αστική τάξη ήταν ένας αναγκαίος γόνος του δικού τους κοινωνικού καθεστώτος.

Κατά τα άλλα αποσιωπούν τόσο λίγο τον αντιδραστικό χαρακτήρα της κριτικής τους, που η κύρια κατηγορία τους ενάντια στην αστική τάξη συνίσταται ακριβώς στο γεγονός ότι στο καθεστώς τους αναπτύσσεται μια τάξη που θα τινάξει στον αέρα όλο το παλιό κοινωνικό καθεστώς.

Κατηγορούν την αστική τάξη ακόμα περισσότερο ότι δημιουργεί ένα επαναστατικό προλεταριάτο και όχι ένα προλεταριάτο γενικά.

Γι' αυτόν το λόγο στην πολιτική πρακτική συμμετέχουν σ' όλα τα μέτρα βίας ενάντια στην εργατική τάξη και στην καθημερινή ζωή, παρ' όλη τη φουσκωμένη φρασεολογία τους, αρκούνται να μαζεύουν τα χρυσά μήλα[4] και να εμπορεύονται και να ανταλλάσσουν την πίστη, τον έρωτα και την τιμή, με μαλλί προβάτου, κοκκινογούλια και ρακή[5]. Και όπως ο παπάς συμβάδιζε πάντα με τη φεουδαρχία, έτσι και ο παπαδίστικος σοσιαλισμός συμβαδίζει με τον φεουδαρχικό.

Δεν υπάρχει πιο εύκολο πράγμα από το να δώσεις στο χριστιανικό ασκητισμό μια σοσιαλιστική πινελιά. Και ο Χριστιανισμός δεν τάχθηκε κατά της ατομικής ιδιοκτησίας, κατά του γάμου, κατά του κράτους; Δεν κήρυττε την φιλανθρωπία και την ζητιανιά, την αγαμία και τη θανάτωση της σάρκας, το μοναχικό βίο και την εκκλησία αντί αυτών; Ο χριστιανικός σοσιαλισμός είναι μόνο ο αγιασμός που με αυτόν ο παπάς ευλογεί την οργή του αριστοκράτη.

κρατία και τη μεγαλοαστική τάξη, ένα τμήμα των νομιμοφρόνων προχωρούσε συχνά στην κοινωνική δημαγωγία και συμπεριφερόταν σαν προστάτης των εργαζομένων από την εκμετάλλευση της αστικής τάξης (*σχόλιο γερμ. σύντ.*).

3. Η «Νέα Αγγλία» (Junge England) ήταν ένας κύκλος που ιδρύθηκε το 1824 από Άγγλους αριστοκράτες, πολιτικούς και ανθρώπους των γραμμάτων, που προσχώρησαν στο Συντηρητικό Κόμμα (Τόρις). Γνωστοί εκπρόσωποι της «Νέας Αγγλίας» ήταν ο Μπέντζαμιν Ντισραέλι (1804-1881) και ο Τομας Κάρλαϊλ (1795-1881). Έκφραζαν τη δυσαρέσκεια της αριστοκρατίας των γαιοκτημόνων για την αυξανόμενη οικονομική και πολιτική εξουσία της αστικής τάξης και χρησιμοποίησαν δημαγωγικά μέσα για να επηρεάσουν την εργατική τάξη και να τη χρησιμοποιήσουν κατά της αστικής τάξης. (*σχόλιο γερμ. σύντ.*).

4. Στην έκδοση του 1888 «τα μήλα που έπεσαν από το δέντρο της βιομηχανίας» (σχόλιο γερμ. έκδ.).

5. Αυτό αφορά κυρίως τη Γερμανία, όπου οι ευγενείς της υπαίθρου και οι γιούνκερ εκμεταλλεύονται ένα μεγάλο μέρος από τα κτήματά τους για δικό τους λογαριασμό και με τη βοήθεια επιστατών, ενώ παράλληλα είναι μεγαλοπαραγωγοί ζάχαρης από τεύτλα και ρακής από πατάτες. Οι πλουσιότεροι Άγγλοι αριστοκράτες δεν ξέπεσαν ακόμα τόσο πολύ, αλλά κι αυτοί ακόμα ξέρουν πώς μπορεί να εξουδετερώνει κανείς την πτώση της μίσθωσης της γης με την προσφορά του ονόματος του σε λίγο-πολύ αμφίβολης ποιότητας ιδρυτές μετοχικών εταιριών. *[Σημείωση του Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888]*.

β) Μικροαστικός Σοσιαλισμός

Η φεουδαρχική αριστοκρατία δεν είναι η μοναδική τάξη που ανατράπηκε από την αστική τάξη, δεν είναι η μοναδική τάξη που οι συνθήκες της ζωής της μαραίνονταν και σβήνανε μέσα στη σύγχρονη αστική κοινωνία. Οι μικροαστοί του μεσαίωνα και η μικρή αγροτική τάξη ήταν οι πρόδρομοι της σύγχρονης αστικής τάξης. Στις λιγότερο βιομηχανικά και εμπορικά ανεπτυγμένες χώρες, αυτή η τάξη εξακολουθεί να φυτοζωεί πλάι στην αστική τάξη που αναπτύσσεται.

Στις χώρες όπου αναπτύχθηκε ο σύγχρονος πολιτισμός, διαμορφώθηκε μια καινούργια τάξη μικροαστών, η οποία ταλαντεύεται ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη και ξαναδημιουργείται πάντα απ' την αρχή σαν συμπληρωματικό κομμάτι της αστικής κοινωνίας, τα μέλη της οποίας όμως, λόγω του ανταγωνισμού, ρίχνονται συνεχώς στο προλεταριάτο και που ακόμα, με την ανάπτυξη της μεγάλης βιομηχανίας, βλέπουν να πλησιάζει η στιγμή που θα εξαφανιστούν ολότελα σαν αυτοτελές τμήμα της σύγχρονης κοινωνίας και θα αντικατασταθούν στο εμπόριο, τη μανιφακτούρα και τη γεωργία, με επιστάτες και υπηρέτες.

Σε χώρες όπως η Γαλλία, όπου η αγροτική τάξη αποτελεί πολύ περισσότερο από το μισό του πληθυσμού, ήταν φυσικό οι συγγραφείς, που υπερασπίστηκαν το προλεταριάτο ενάντια στην αστική τάξη να χρησιμοποιήσουν στην κριτική τους για το αστικό καθεστώς το μικροαστικό και μικροαγροτικό πρότυπο και να πάρουν το μέρος των εργατών από τη μικροαστική σκοπιά. Έτσι διαμορφώθηκε ο μικροαστικός σοσιαλισμός. Ο Σισμοντί[1] είναι ο επικεφαλής αυτής της φιλολογίας, όχι μόνο για τη Γαλλία, αλλά και για την Αγγλία.

Ο σοσιαλισμός αυτός ανέλυσε με πολύ μεγάλη οξύνοια τις αντιφάσεις που υπάρχουν στις σύγχρονες σχέσεις παραγωγής. Ξεσκέπασε τις υποκριτικές ωραιοποιήσεις των οικονομολόγων. Απέδειξε με αδιάψευστο τρόπο τα καταστροφικά αποτελέσματα των μηχανών και του καταμερισμού της εργασίας, τη συγκέντρωση των κεφαλαίων και της γαιοκτησίας, την υπερπαραγωγή, τις κρίσεις, την αναπόφευκτη κατάρρευση της μικροαστικής τάξης και των αγροτών, την δυστυχία του προλεταριάτου, την αναρχία στην παραγωγή, τις κραυγαλέες ανισότητες στην η διανομή του πλούτου, τον εξοντωτικό βιομηχανικό πόλεμο ανάμεσα στα έθνη, τη διάλυση των παλιών εθίμων, των παλιών οικογενειακών σχέσεων, των παλιών εθνικοτήτων.

Ως προς το θετικό του περιεχόμενο, όμως, αυτός ο σοσιαλισμός είτε θέλει να αποκαταστήσει τα παλιά μέσα παραγωγής και ανταλλαγής και μαζί τους τις παλιές σχέσεις ιδιοκτησίας και την παλιά κοινωνία, είτε να

1. Ο Ζαν Σαρλ Λεονάρντ ντε Σισμοντί (9 Μαι 1773 – 25 Ιουν 1842), γνωστός και ως Ζαν Σαρλ Λεονάρντ Σιμόντ ντε Σισμοντί, του οποίου το πραγματικό επώνυμο ήταν Σιμόντ, ήταν Ελβετός ιστορικός και πολιτικός οικονομολόγος, ο οποίος είναι περισσότερο γνωστός για τα έργα του στη γαλλική και ιταλική ιστορία και τις οικονομικές του ιδέες.(Σ.τ.μ.)

κλείσει ξανά με τη βία τα σύγχρονα μέσα παραγωγής και ανταλλαγής μέσα στα πλαίσια των παλιών σχέσεων ιδιοκτησίας, που είχαν διαλυθεί και που δεν μπορούσαν παρά να διαλυθούν απ' αυτά τα ίδια τα σύγχρονα μέσα παραγωγής. Και στις δύο περιπτώσεις, ο σοσιαλισμός αυτός είναι ταυτόχρονα και αντιδραστικός και ουτοπικός. Συντεχνιακό καθεστώς στη μανιφακτούρα και την πατριαρχική οικονομία στην ύπαιθρο, αυτή είναι η τελευταία του λέξη.

Στην παραπέρα εξέλιξή της η τάση αυτή κατάντησε μια δειλή αποχαύνωση.

γ) Ο γερμανικός ή «αληθινός» Σοσιαλισμός

Η σοσιαλιστική και κομμουνιστική φιλολογία της Γαλλίας που προέκυψε κάτω από την πίεση της κυρίαρχης αστικής τάξης και που είναι η φιλολογική έκφραση της πάλης ενάντια σε αυτή την κυριαρχία, μεταφέρθηκε στη Γερμανία σε μια εποχή όπου η αστική τάξη μόλις άρχιζε τον αγώνα της ενάντια στο φεουδαρχικό απολυταρχισμό.

Γερμανοί φιλόσοφοι, μισοφιλόσοφοι και ωραιολόγοι ρίχτηκαν άπληστα σε αυτή τη φιλολογία, ξεχνώντας μόνο ότι όταν αυτά τα γραπτά μετανάστευσαν από τη Γαλλία στη Γερμανία, δεν μετανάστευσαν ταυτόχρονα και οι γαλλικές συνθήκες διαβίωσης. Μέσα στις γερμανικές συνθήκες, η γαλλική φιλολογία έχασε κάθε άμεση πρακτική σημασία και πήρε μια καθαρά φιλολογική όψη. Αναγκάστηκε να παρουσιαστεί σαν αργόσχολη θεωρητικολογία[8] για την πραγματοποίηση της ανθρώπινης φύσης. Έτσι, για τους γερμανούς φιλόσοφους του 18ου αιώνα, οι διεκδικήσεις της πρώτης γαλλικής επανάστασης είχαν μόνο την έννοια ότι ήταν διεκδικήσεις του «πρακτικού λόγου» γενικά, και οι εκδηλώσεις της θέλησης της επαναστατικής γαλλικής αστικής τάξης σήμαιναν στα μάτια τους νόμους της καθαρής θέλησης, της θέλησης, όπως θα πρέπει να είναι, της αληθινά ανθρώπινης θέλησης. Το μοναδικό έργο των γερμανών λογίων συνίστατο στο να φέρουν τις νέες γαλλικές ιδέες σε αρμονία με την παλιά τους φιλοσοφική συνείδηση ή καλύτερα να αφομοιώσουν τις γαλλικές ιδέες από τη δικιά τους τη φιλοσοφική άποψη. Η αφομοίωση αυτή έγινε με τον ίδιο τρόπο, με τον οποίο αφομοιώνει κανείς μια ξένη γλώσσα, με τη μετάφραση.

Είναι γνωστό πώς οι καλόγεροι αντικατέστησαν χειρόγραφα στα οποία ήταν γραμμένα τα κλασικά έργα των παλαιών παγανιστικών χρόνων με ανούσιες ιστορίες Καθολικών αγίων. Οι γερμανοί λόγιοι ακολούθησαν τον αντίθετο δρόμο με τη βέβηλη γαλλική φιλολογία. Έγραφαν τις φιλοσοφικές τους ανοησίες πίσω από το γαλλικό πρωτότυπο. Για παράδειγμα, πίσω από τη γαλλική κριτική των χρηματικών σχέσεων, έγραψαν «εγκατάλειψη της ανθρώπινης φύσης», πίσω από τη γαλλική κριτική του αστικού κράτους έγραψαν «κατάργηση της κυριαρχίας του αφηρημένου γενικού» κ.λπ.

Την υποκατάσταση αυτής της φιλοσοφικής φρασεολογίας στις γαλλικές εξελίξεις τη βάφτισαν «φιλοσοφία της πράξης», «αληθινό σοσιαλισμό», «γερμανική επιστήμη του σοσιαλισμού», κ.λπ.

Με τον τρόπο αυτό ευνούχισαν κυριολεκτικά τη γαλλική σοσιαλιστική και κομμουνιστική φιλολογία. Και αφού στα χέρια των Γερμανών αυτή η φιλολογία έπαψε να εκφράζει την πάλη μιας τάξης ενάντια σε μια άλλη, ο Γερμανός πείστηκε ότι ξεπέρασε τη «γαλλική μονομέρεια» και ότι εκπροσωπούσε, αντί τις αληθινές ανάγκες, την ανάγκη για την αλήθεια και αντί για τα συμφέροντα του προλεταριάτου, τα συμφέροντα της ανθρώπινης φύσης, του ανθρώπου γενικά, του ανθρώπου που δεν ανήκει σε καμιά τάξη, που δεν ανήκει καθόλου στην πραγματικότητα, που ανήκει μόνο στον ομιχλώδη ουρανό της φιλοσοφικής φαντασίας.

Αυτός ο γερμανικός σοσιαλισμός, που έπαιρνε τόσο σοβαρά και πανηγυρικά τις αδέξιες μαθητικές του ασκήσεις και τις διαλαλούσε τόσο κραυγαλέα, έχασε ωστόσο σταδιακά την παιδαγωγική του αθωότητα. Ο αγώνας της γερμανικής και ιδιαίτερα της πρωσικής αστικής τάξης ενάντια στους φεουδάρχες και την απόλυτη μοναρχία, με μια λέξη, το φιλελεύθερο κίνημα, έγινε πιο σοβαρός.

Στον «αληθινό» σοσιαλισμό δόθηκε έτσι η τόσο ποθητή ευκαιρία να αντιπαραθέσει τις σοσιαλιστικές διεκδικήσεις στο πολιτικό κίνημα, για να εξαπολύσει τα πατροπαράδοτα αναθέματα ενάντια στο φιλελευθερισμό, ενάντια στο αντιπροσωπευτικό κράτος, ενάντια στον αστικό ανταγωνισμό, την αστική ελευθερία του Τύπου, το αστικό δίκαιο, την αστική ελευθερία και ισότητα και για να κηρύξει στη λαϊκή μάζα πως δεν έχει να κερδίσει τίποτε από αυτό το αστικό κίνημα, αντίθετα θα τα χάσει όλα. Ο γερμανικός σοσιαλισμός ξέχασε έγκαιρα ότι η γαλλική κριτική, της οποίας ήταν ο ανόητος απόηχος, προϋπέθετε τη σύγχρονη αστική κοινωνία, με τους αντίστοιχους υλικούς όρους ζωής και με την ανάλογη πολιτική συγκρότηση, όλες προϋποθέσεις που στη Γερμανία έπρεπε πρώτα να κατακτηθούν.

Στις γερμανικές απολυταρχικές κυβερνήσεις με την ακολουθία τους από παπάδες, δασκάλους, ευγενείς της υπαίθρου και γραφειοκράτες, ο σοσιαλισμός αυτός χρησίμευε σαν ποθητό σκιάχτρο ενάντια στην απειλητικά επίδοξη αστική τάξη.

Αποτελούσε το γλυκερό συμπλήρωμα στις σκληρές βουρδουλιές και τις σφαίρες, με τις οποίες οι ίδιες αυτές κυβερνήσεις αντιμετώπιζαν τις γερμανικές εργατικές εξεγέρσεις.

Αν ο «αληθινός» σοσιαλισμός έγινε έτσι ένα όπλο στα χέρια των κυβερνήσεων ενάντια στη γερμανική αστική τάξη, ταυτόχρονα εκπροσωπούσε άμεσα ένα αντιδραστικό συμφέρον, το συμφέρον του γερμανικού μικροαστισμού[1]. Στη Γερμανία, η μικροαστική τάξη που έχει κληροδοτηθεί από το 16ο αιώνα και που από τότε όλο και ξαναεμφανι-

1. Στην έκδοση του 1888 «των γερμανών Φιλισταίων»

ζόταν καινούργια με διαφορετική μορφή, αποτελεί την ουσιαστική κοινωνική βάση της υπάρχουσας κατάστασης.

Η διατήρησή της είναι διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης στη Γερμανία. Η μικροαστική τάξη φοβάται το βέβαιο αφανισμό της από τη βιομηχανική και πολιτική κυριαρχία της αστικής τάξης, αφενός σαν αποτέλεσμα της συγκέντρωσης του κεφαλαίου και αφετέρου με την εμφάνιση ενός επαναστατικού προλεταριάτου. Ο «αληθινός» σοσιαλισμός της φάνηκε ότι χτυπάει μ' ένα σμπάρο δύο τρυγόνια. Εξαπλώθηκε σαν επιδημία.

Ο μανδύας, φτιαγμένος από κερδοσκοπικούς ιστούς αράχνης, κεντημένος με όμορφα ρητορικά λουλούδια, διαποτισμένος από αποπνικτική αισθηματική δροσιά, αυτός ο απλόχωρος μανδύας με τον οποίο οι Γερμανοί σοσιαλιστές τύλιξαν τις λίγες αποστεωμένες «αιώνιες αλήθειες» τους, απλώς αύξησε μόνο την κατανάλωση του εμπορεύματος τους από αυτό το κοινό. Από την πλευρά του, ο γερμανικός σοσιαλισμός αντιλαμβάνεται όλο και πιο πολύ τον προορισμό του να είναι ο πομπώδης εκπρόσωπος αυτής της μικροαστικής κοινότητας.

Ανακήρυξε το γερμανικό έθνος πρότυπο έθνος και τον Γερμανό μικροαστό πρότυπο του ανθρώπου. Σε κάθε αχρειότητα αυτού του μικροαστού έδινε ένα απόκρυφο, ανώτερο, σοσιαλιστικό νόημα που σήμαινε το αντίθετο της. Έβγαζε σαν την τελική συνέπεια, παίρνοντας μια ευθεία θέση ενάντια στη «βάναυσα καταστροφική» τάση του κομμουνισμού και διακηρύσσοντας την αμερόληπτη ανωτερότητά του πάνω από όλους τους ταξικούς αγώνες. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλα τα δήθεν σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά έργα που κυκλοφορούν στη Γερμανία, ανήκουν στην σφαίρα αυτής της βρώμικης και εκνευριστικής φιλολογίας[1].

2. Ο συντηρητικός ή Αστικός σοσιαλισμός

Ένα μέρος της αστικής τάξης θέλει να διορθώσει τα κοινωνικά δεινά, για να εξασφαλίσει τη συνέχιση της ύπαρξης της αστικής κοινωνίας.

Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν: οικονομολόγοι, φιλάνθρωποι, ανθρωπιστές, άνθρωποι που ασχολούνται με τη βελτίωση της κατάστασης της εργατικής τάξης, οργανωτές αγαθοεργιών, υποστηρικτές της κατάργησης της βίας στα ζώα, ιδρυτές συλλόγων υπέρ της μετριοπάθειας, οι πιο παρδαλοί ψευτομεταρρυθμιστές. Κι αυτό τον αστικό σοσιαλισμό έφτασαν να τον επεξεργαστούν σε ολόκληρα συστήματα.

Ας αναφέρουμε σαν παράδειγμα τη «Φιλοσοφία της αθλιότητας» του

1. Η επαναστατική θύελλα του 1848 σάρωσε όλη αυτή την αξιοθρήνητη τάση και αφαίρεσε από τους οπαδούς της την όρεξη να μιλούν άλλο για σοσιαλισμό. Κύριος εκπρόσωπος και κλασικός τύπος αυτής της τάσης είναι ο κ. Καρλ Γκριν. *[Σημείωση του Ένγκελς στη γερμανική έκδοση του 1890]*.

Προυντόν.

Οι σοσιαλιστές αστοί θέλουν τις συνθήκες ζωής της σύγχρονης κοινωνίας χωρίς τους αγώνες και τους κινδύνους που απορρέουν αναγκαστικά απ' αυτήν. Θέλουν τη σημερινή κοινωνία, αλλά αφού της αφαιρεθούν τα στοιχεία που την επαναστατικοποιούν και τη διαλύουν. Θέλουν την αστική τάξη χωρίς το προλεταριάτο. Η αστική τάξη, φυσικά, φαντάζεται τον κόσμο στον οποίο κυριαρχεί σαν τον καλύτερο κόσμο. Ο αστικός σοσιαλισμός επεξεργάζεται αυτή την παρήγορη εικόνα σε ένα μισό ή ολοκληρωμένο σύστημα. Όταν αστικός σοσιαλισμός καλεί το προλεταριάτο να πραγματοποιήσει τα συστήματά του και να μπει στη νέα Ιερουσαλήμ, τότε κατά βάθος το καλεί απλώς να σταματήσει στη σημερινή κοινωνία, αλλά να αποβάλει τις εχθρικές αντιλήψεις που έχει για αυτήν.

Μια δεύτερη, λιγότερο συστηματική, αλλά πιο πρακτική μορφή αυτού του σοσιαλισμού, προσπάθησε να αποθαρρύνει την εργατική τάξη από κάθε επαναστατικό κίνημα, αποδεικνύοντας ότι δεν μπορεί να την ωφελήσει αυτή ή εκείνη η πολιτική αλλαγή, αλλά μόνο μια αλλαγή των υλικών συνθηκών ζωής, των οικονομικών σχέσεων. Αλλάζοντας όμως τις υλικές συνθήκες ζωής, αυτός ο σοσιαλισμός δεν εννοεί καθόλου την κατάργηση των αστικών σχέσεων παραγωγής, που είναι δυνατόν να γίνει μόνο με επαναστατικό τρόπο, αλλά διοικητικές βελτιώσεις που πραγματοποιούνται πάνω στο έδαφος αυτών των σχέσεων παραγωγής και επομένως δεν θα αλλάξει τίποτα στη σχέση μεταξύ του κεφαλαίου και της μισθωτής εργασίας, αλλά στην καλύτερη περίπτωση θα μειώσει για την αστική τάξη τα έξοδα της κυριαρχίας της και θα απλοποιήσει τον κρατικό της προϋπολογισμό.

Την πιο ταιριαστή του έκφραση ο αστικός σοσιαλισμός την αποκτάει τότε μόνο, όταν καταντάει μια απλή ρητορική φιγούρα.

Ελεύθερο εμπόριο! προς το συμφέρον της εργατικής τάξης· προστατευτικοί δασμοί! προς το συμφέρον της εργατικής τάξης· φυλακές με κελιά! προς το συμφέρον της εργατικής τάξης· αυτή είναι η τελευταία λέξη του αστικού σοσιαλισμού, η μόνη που την εννοεί στα σοβαρά.

Ο σοσιαλισμός της αστικής τάξης συνίσταται ακριβώς στον ισχυρισμό ότι οι αστοί είναι αστοί – προς το συμφέρον της εργατικής τάξης.

3. Ο κριτικός-ουτοπικός Σοσιαλισμός ή Κομμουνισμός

Δεν μιλάμε εδώ για τη φιλολογία, που σε όλες τις σύγχρονες μεγάλες επαναστάσεις διατύπωσε τις διεκδικήσεις του προλεταριάτου. (έργα του Φρανσουά-Νοέλ Μπαμπέφ κ.λπ.)

Οι πρώτες προσπάθειες του προλεταριάτου, σε μια εποχή γενικού αναβρασμού, στην περίοδο της ανατροπής της φεουδαρχικής κοινωνίας, να διεκδικήσει άμεσα τα ταξικά του συμφέροντα, απέτυχαν αναγκαστικά, γιατί το ίδιο το προλεταριάτο δεν είχε ακόμα εξελιχθεί και γιατί έλειπαν

οι υλικοί όροι για την απελευθέρωσή του, που είναι ακριβώς το προϊόν της αστικής εποχής. Η επαναστατική φιλολογία που συνόδευε τα πρώτα αυτά κινήματα του προλεταριάτου, είναι στο περιεχόμενο της αναγκαστικά αντιδραστική. Κηρύσσει ένα γενικό ασκητισμό και έναν ωμό εξισωτισμό.

Τα καθαυτό σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά συστήματα, τα συστήματα του Ανρί ντε Σαιν-Σιμόν, του Σαρλ Φουριέ, του Ρόμπερτ Όουεν κ.λπ., εμφανίζονται στην πρώτη ανεξέλικτη περίοδο της πάλης ανάμεσα στο προλεταριάτο και την μπουρζουαζία, που περιγράψαμε πιο πάνω. (Βλ. Αστική τάξη και Προλεταριάτο).

Είναι αλήθεια ότι οι εφευρέτες αυτών των συστημάτων βλέπουν την αντίθεση των τάξεων καθώς και την αποτελεσματικότητα των διαλυτικών στοιχείων μέσα στην ίδια την κυρίαρχη κοινωνία, αλλά δεν βλέπουν καμία ιστορική πρωτοβουλία από την πλευρά του προλεταριάτου, κανένα δικό του πολιτικό κίνημα.

Δεδομένου ότι η ανάπτυξη της ταξικής αντίθεσης συμβαδίζει με την ανάπτυξη της βιομηχανίας, δεν βλέπουν ούτε τους υλικούς όρους για την απελευθέρωση του προλεταριάτου και ψάχνουν να βρουν μια κοινωνική επιστήμη, κοινωνικούς νόμους για να δημιουργήσουν αυτούς τους όρους. Στη θέση της κοινωνικής δράσης πρέπει να μπει η προσωπική τους εφευρετική δράση, στη θέση των ιστορικών όρων για την απελευθέρωση μπαίνουν φανταστικοί όροι, στη θέση της βαθμιαία αναπτυσσόμενης οργάνωσης του προλεταριάτου σε τάξη, μπαίνει μια οργάνωση της κοινωνίας που σκαρώθηκε ειδικά γι’ αυτό. Για αυτούς, η μελλοντική παγκόσμια ιστορία αναλύεται στην προπαγάνδα και την πρακτική εφαρμογή των κοινωνικών τους σχεδίων. Έχουν, βέβαια, επίγνωση ότι με τα σχέδιά τους εκπροσωπούν κυρίως τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, γιατί είναι η τάξη που υποφέρει πιο πολύ. Μόνο από αυτή τη σκοπιά της τάξης που υποφέρει περισσότερο, υπάρχει γι’ αυτούς το προλεταριάτο.

Η ανεξέλικτη, όμως, μορφή της ταξικής πάλης, όπως και οι δικές τους συνθήκες ζωής, τους κάνουν να νομίζουν πως βρίσκονται πολύ πιο πάνω απ’ αυτή την ταξική αντίθεση. Θέλουν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης όλων των μελών της κοινωνίας, ακόμα και των πιο ευκατάστατων. Γι’ αυτό, απευθύνουν διαρκώς εκκλήσεις σε ολόκληρη την κοινωνία χωρίς διάκριση και μάλιστα κατά προτίμηση στην κυρίαρχη τάξη. Αρκεί να καταλάβει κανείς το σύστημά τους για να αναγνωρίσει ότι είναι το καλύτερο δυνατό σχέδιο της καλύτερης δυνατής κοινωνίας.

Γι’ αυτό απορρίπτουν κάθε πολιτική και ιδιαίτερα κάθε επαναστατική δράση, θέλουν να πετύχουν το στόχο τους με ειρηνικά μέσα και προσπαθούν να ανοίξουν δρόμο στο καινούργιο κοινωνικό ευαγγέλιο με μικρούς πειραματισμούς, που φυσικά πάντα αποτυγχάνουν, με τη δύναμη του παραδείγματος.

Αυτή η φανταστική περιγραφή της μελλοντικής κοινωνίας εμφανίζεται

σε μια εποχή που το προλεταριάτο είναι ακόμα εξαιρετικά ανεξέλικτο, δηλαδή ακόμη αντιλαμβάνεται τη θέση του με φανταστικό τρόπο, από την πρώτη του προαίσθηση για έναν γενικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Τα σοσιαλιστικά και κομμουνιστικά κείμενα αποτελούνται όμως και από κριτικά στοιχεία. Χτυπούν όλες τις βάσεις της σημερινής κοινωνίας. Γι' αυτό πρόσφεραν εξαιρετικά πολύτιμο υλικό για τη διαφώτιση των εργατών. Οι θετικές τους απόψεις για τη μελλοντική κοινωνία, για παράδειγμα την κατάργηση της αντίθεσης μεταξύ πόλης και υπαίθρου, κατάργηση της οικογένειας, του ατομικού κέρδους, της μισθωτής εργασίας, η διακήρυξη της κοινωνικής αρμονίας, η μετατροπή του κράτους σε απλή διαχείριση της παραγωγής – όλες αυτές οι θέσεις τους εκφράζουν μόνο ότι η ταξική αντίθεση, που μόλις αρχίζει να αναπτύσσεται και την οποία την γνωρίζουν μόνο στην πρώτη αδιαμόρφωτη και ακαθόριστη ακόμα μορφή της, εξαλείφεται. Γι' αυτό, αυτές οι θέσεις εξακολουθούν να έχουν ένα καθαρά ουτοπικό νόημα.

Η σημασία του κριτικού-ουτοπικού σοσιαλισμού ή του κομμουνισμού είναι αντιστρόφως ανάλογη με την ιστορική εξέλιξη. Στον ίδιο βαθμό που αναπτύσσεται και διαμορφώνεται η ταξική πάλη, αυτή η φανταστική ανύψωση πάνω απ' αυτή την πάλη, αυτή η φανταστική καταπολέμησή της, χάνει κάθε πρακτική αξία και κάθε θεωρητική δικαιολόγηση. Γι' αυτό, ενώ οι δημιουργοί αυτών των συστημάτων ήταν επαναστάτες από πολλές απόψεις, οι μαθητές τους πάντα συγκροτούν αντιδραστικές αιρέσεις. Διατηρούν αναλλοίωτες τις παλιές αντιλήψεις των δασκάλων σε σχέση με την ιστορική εξέλιξη του προλεταριάτου. Προσπαθούν λοιπόν με συνέπεια να αμβλύνουν ξανά την ταξική πάλη και να συμβιβάσουν τις αντιθέσεις. Εξακολουθούν να ονειρεύονται ότι θα πραγματοποιήσουν με πειράματα τις κοινωνικές τους ουτοπίες, ιδρύοντας μεμονωμένα φαλανστήρια[1], δημιουργώντας αποικίες στο εσωτερικό (Home-colonies)[2], χτίζοντας μια μικρή Ικαρία – μικροσκοπική έκδοση της νέας Ιερουσαλήμ –, και για να χτίσουν όλους αυτούς τους ισπανικούς πύργους, αναγκάζονται να κάνουν έκκληση στην αστική καρδιά και το αστικό βαλάντιο των φιλάνθρωπων.

Σταδιακά πέφτουν στην κατηγορία των αντιδραστικών ή των συντηρητικών σοσιαλιστών που περιγράψαμε πιο πάνω, διαφέροντας από αυτούς μόνο στην πιο συστηματική σχολαστικότητά τους, στη φανατική προκατάληψη για τη θαυματουργή αποτελεσματικότητα της κοινωνικής τους επιστήμης. Γι' αυτό αντιτάσσονται με πείσμα σε κάθε πολιτικό

1. Φαλανστήρια ήταν η ονομασία των σοσιαλιστικών αποικιών που σχεδίαζε ο Σαρλ Φουριέ. Ικαρία, ονόμαζε ο Καμπέ την ουτοπία του και αργότερα την κομμουνιστική του αποικία στην Αμερική. *[Σημείωση του Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888]*.

2. Αποικίες στο εσωτερικό (Home-colonies) ονομάζει ο Όουεν τις κομμουνιστικές, υποδειγματικές εταιρίες του. Φαλανστήρια ήταν το όνομα για τα κοινωνικά παλάτια που σχεδίασε ο Φουριέ. Ικαρία λεγόταν η φανταστική ουτοπική χώρα, που ο Καμπέ περιέγραφε τους κομμουνιστικούς της θεσμούς. *[Σημείωση του Ένγκελς στη γερμανική έκδοση του 1890]*.

κίνημα των εργατών, που μπορούσε να προέρχεται μόνο από μια τυφλή έλλειψη πίστης στο νέο ευαγγέλιο.

Οι οπαδοί του Όουεν στην Αγγλία, του Φουριέ στη Γαλλία αντιδρούν, οι πρώτοι ενάντια στους χαρτιστές[1], οι δεύτεροι ενάντια στους ρεφορμιστές[2].

1. Ο χαρτισμός ήταν ένα κίνημα για πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά τα μέσα του 19ου αιώνα, κυρίως μεταξύ 1838 και 1850. (Σ.τ.μ.)

2. Πρόκειται για τους οπαδούς της παρισινής εφημερίδας La Reforme (Η Μεταρρύθμιση), που υποστήριζαν την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, καθώς και μια σειρά δημοκρατικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Η Λα Ρεφόρμ ήταν ημερήσια γαλλική εφημερίδα, όργανο των μικροαστών δημοκρατών και ρεπουμπλικάνων, καθώς και των μικροαστών σοσιαλιστών. Έβγαινε στο Παρίσι από το 1843 ως το 1850. Ο Ένγκελς δημοσίευσε διάφορα άρθρα στην εφημερίδα από τον Οκτώβριο του 1847 ως το Ιανουάριο του 1848.

IV.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Σύμφωνα με όσα είπαμε στο Κεφάλαιο ΙΙ, η σχέση των κομμουνιστών με τα ήδη συγκροτημένα εργατικά κόμματα είναι αυτονόητη, δηλαδή η σχέση τους με τους χαρτιστές στην Αγγλία και τους αγροτικούς μεταρρυθμιστές στη Βόρεια Αμερική.

Αγωνίζονται για να επιτύχουν τους άμεσους σκοπούς και τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, αλλά στο σημερινό κίνημα εκπροσωπούν ταυτόχρονα και το μέλλον του κινήματος. Στη Γαλλία, οι κομμουνιστές τάσσονται με το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα[1] ενάντια στη συντηρητική και ριζοσπαστική αστική τάξη, χωρίς όμως να παραιτηθούν από το δικαίωμα να ασκούν κριτική στις φράσεις και στις αυταπάτες που έχουν την προέλευσή τους στην επαναστατική παράδοση.

Στην Ελβετία υποστηρίζουν τους ριζοσπάστες, χωρίς να παραλείπουν να αναγνωρίσουν ότι αυτό το κόμμα αποτελείται από αντιφατικά στοιχεία, εν μέρει από δημοκράτες σοσιαλιστές με τη γαλλική έννοια, και εν μέρει από αστούς ριζοσπάστες.

Μεταξύ των Πολωνών, οι κομμουνιστές υποστηρίζουν το κόμμα που θεωρεί την αγροτική επανάσταση σαν προϋπόθεση της εθνικής απελευθέρωσης, δηλαδή το κόμμα που το 1846[2] προκάλεσε την εξέγερση της Κρακοβίας.

Στη Γερμανία, κάθε φορά που η αστική τάξη εκδηλώνεται επαναστατικά, το Κομμουνιστικό Κόμμα παλεύει μαζί με την αστική τάξη ενάντια στην απόλυτη μοναρχία, ενάντια στη φεουδαρχική γαιοκτησία και το μικροαστισμό.

Όμως ούτε στιγμή δεν παραμελεί να καλλιεργεί στους εργάτες μια όσο το δυνατό πιο καθαρή συνείδηση σχετικά με την εχθρική αντίθεση που

1. Το κόμμα που τότε αντιπροσωπευόταν από τον Λεντρί-Ρολέν στο Κοινοβούλιο, τον Λουί Μπλαν στη φιλολογία και στον καθημερινό τύπο από την εφημερίδα Reforme. Το όνομα «σοσιαλδημοκρατία» σήμαινε τότε για τους αναδόχους του ένα τμήμα του δημοκρατικού ή ρεπουμπλικανικού κόμματος με λίγο-πολύ σοσιαλιστικό χρώμα. *[Σημείωση του Ένγκελς στην αγγλική έκδοση του 1888]*.

2. Πολωνοί επαναστάτες δημοκράτες ξεσηκώθηκαν στις 22 Φεβρουαρίου 1846 στην Κρακοβία, που μετά το 1815 είχε περάσει κάτω από τον κοινό έλεγχο της Αυστρίας, της Ρωσίας και της Πρωσίας, σχημάτισαν εθνική κυβέρνηση και εξέδωσαν ένα μανιφέστο για την κατάργηση των φεουδαρχικών βαρών. Η εξέγερση κατεστάλη στις αρχές Μαρτίου του 1846.

υπάρχει ανάμεσα στην αστική τάξη και το προλεταριάτο, για να μπορούν οι Γερμανοί εργάτες να στρέψουν αμέσως ενάντια στην αστική τάξη σαν ισάριθμα όπλα τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, που η αστική τάξη είναι υποχρεωμένη να πραγματοποιήσει με την κυριαρχία της, έτσι που, μετά την ανατροπή των αντιδραστικών τάξεων στη Γερμανία, να μπορέσει να ξεκινήσει αμέσως ο αγώνας ενάντια στην ίδια την αστική τάξη. Οι κομμουνιστές στρέφουν την κύρια προσοχή τους στη Γερμανία, γιατί η Γερμανία βρίσκεται στις παραμονές μιας αστικής επανάστασης και γιατί αυτή την ανατροπή την πραγματοποιεί μέσα σε πιο προχωρημένες συνθήκες του ευρωπαϊκού πολιτισμού γενικά και με ένα προλεταριάτο πολύ πιο αναπτυγμένο από την Αγγλία του 17ου και τη Γαλλία του 18ου αιώνα, οπότε η γερμανική αστική επανάσταση δεν μπορεί παρά να είναι το άμεσο προοίμιο μιας προλεταριακής επανάστασης.

Με μια λέξη, οι κομμουνιστές υποστηρίζουν παντού κάθε επαναστατικό κίνημα ενάντια στην υπάρχουσα κοινωνική και πολιτική κατάσταση.

Σε όλα αυτά τα κινήματα προβάλλουν το ζήτημα της ιδιοκτησίας, οποιαδήποτε μορφή, περισσότερο ή λιγότερο εξελιγμένη, κι αν έχει πάρει, σαν το βασικό ζήτημα του κινήματος. Τέλος, οι κομμουνιστές εργάζονται παντού για να φέρουν κοντά τα δημοκρατικά κόμματα όλων των χωρών και να τα φέρουν σε συνεννόηση.

Οι κομμουνιστές θεωρούν ανάξιό τους να κρύβουν τις απόψεις και τις προθέσεις τους. Δηλώνουν ανοιχτά ότι οι στόχοι τους μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο με τη βίαιη ανατροπή όλων των μέχρι τώρα κοινωνικών συστημάτων. Ας τρέμουν οι κυρίαρχες τάξεις μπροστά σε μια κομμουνιστική επανάσταση. Οι προλετάριοι δεν έχουν να χάσουν σ' αυτήν τίποτε άλλο, εκτός από τις αλυσίδες τους. Έχουν να κερδίσουν έναν κόσμο ολόκληρο.

Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!